

СПРАВКА
ЗА ОТРАЗЯВАНЕ НА ПОСТЪПИЛИТЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ И СТАНОВИЩА ОТ ОБЩЕСТВЕНИТЕ КОНСУЛТАЦИИ
ПО ПРОЕКТА НА ПОСТАНОВЛЕНИЕ НА МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ ЗА ПРИЕМАНЕ НА НАРЕДБА ЗА ЕДИННИТЕ ДЪРЖАВНИ
ИЗИСКВАНИЯ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА ВИСШЕ ОБРАЗОВАНИЕ ПО СПЕЦИАЛНОСТТА „ПРАВО“ И ПРОФЕСИОНАЛНА
КВАЛИФИКАЦИЯ „ЮРИСТ“

№	Организация/потребител /вкл. начина на получаване на предложението/	Предложения и становища	Приети/ неприети	Мотиви
1.	Aziti /Портал за обществени консултации-25 май 2022 г./	Сит.о и по живо по здраво Предлагам по пример на други европейски страни всеки да има правото да започне да учи право и университетските преподаватели да направят ситоТо за подбор, като в рамките на няколко семестъра голяма част от желаещите да отпаднат по свое желание или по принуда. Предлагам по пример на други европейски страни всеки учител да има елементарни познания по правни въпроси, както и задълбочени познания по конституционно право. Защо ли конституционно право?! За да могат да защитават правата на деца, а и за да могат един ден да пишат конституционни жалби в ролята си на граждани.	Не се приема. Не се приема.	Предложението противоречи на възприетата концепция за прием. Попада извън предметния обхват на публикувания за обществено обсъждане проект.
2.	pehlivanov /Портал за обществени консултации-27 май 2022 г./	Странности при дисциплините чл. 6, ал. 2) - тук е традиционната вакханалия и демонстрации чия терца цака карето на другия. Някои озадачаващи неща: - Традиционната дисциплина „История на българската държава и право“ е преименувана на „История на държавата и правото“ – това грешка в текста на проекта ли е или е направено с някаква цел? Ако е направено с цел признаване на образование, придобито в друга държава, тя може да се постигне по друг начин. - Неоправдано малък е хорариумът на Административен процес (90 часа, от тях поне 30 са за упражнения). Почти няма дисциплина с по-малък хорариум, като че това е нещо маргинално. Авторите на проекта можеха да попитат в някой административен съд колко и какви	Приема се частично.	Направени са редакции в хорариумите на дисциплините „Административно право“, „Административен процес“, „Финансово право“, „Наказателно процесуално право“, „Данъчно право и процес“, а дисциплината „Организация на правосъдието и правозащитните институции“ е предвидена вече не като задължителна такава в чл. 6, ал. 2 , а като избираема в чл 8, ал. 2.

дела отиват там, при това има производства и извън адм. съдилища. В същото време Граждански процес – 180 часа, Наказателен процес – 165 часа. Личи си как авторите помнят студентските си страхове и дебелите учебници. Преподавателите по административно право и процес пишат тънки учебници и не плашат толкова студентите, така че как да им е. Интересно е, че министърът на правосъдието обоснова завишаването на часовете по Наказателен процес с общественото чувство за несправедливост. Обаче общественото чувство за работата на администрацията е явно превъзходно, така че Административния процес няма какво толкоз да му се учи. При това се твърди, че трябва да се набляга на практическите умения. Предложение - хорариумът на трите процесуални дисциплини трябва да е еднакъв.

Разделението на Административно право и административен процес да не се предлага като голямо постижение. Това е ликвидация на очевиден абсурд.

- Необоснован е обемът на дисциплината „Право на ЕС“. Правилно чл. 6, ал. 3 постановява, че „В програмите на съответните учебни дисциплини се включва преподаване и на правото на Европейския съюз“, това отдавна е задължително. Сега дори в Обща теория на правото преподавателят трябва да пояснява актовете на ЕС в йерархията на източниците на правото. При това положение „Право на ЕС“ се свежда до история на европейската интеграция и правен режим на институциите на ЕС. За това 135 часа не са необходими. Да се върне на предния хорариум.

- Финансово право – 75 ч. Тук не ми се коментира. Никой не си е спомнял това какво е, никой не е погледнал западен учебник. Резултат – режи му квитанциите. Да се върне поне предният хорариум.

- Необосновано е въвеждането на дисциплината Организация на правосъдието и правозащитните институции – 75 часа. Това сега започва от Конституционно право, минава през Административно (специална част), продължава в процесуалните дисциплини. Къде ще я поставим систематично тази дисциплина в учебния план?

		Чл. 7, ал. 2 (преподаване на задължителна дисциплина от нехабилитирано лице) трябва да отпадне. Що за факултет ще е, ако по ядрото на обучението по специалност „Право“ не може да осигури хабилитирани преподаватели по ¼ от дисциплините?	Не се приема.	Съгласно чл. 26 от Закона за висшето образование: Факултетът е основно звено на висшето училище, което обединява не по-малко от три катедри за осигуряване на обучението на студенти, докторанти и специализанти в едно или няколко професионални направления от областите на висшето образование, по които висшето училище е акредитирано да провежда обучение. Хабилитираните лица от академичния състав на факултета на основен трудов договор провеждат за всяка специалност не по-малко от 70 на сто от лекционните часове. При необходимост и след решение на академичния съвет за отделни специалности хабилитираните лица могат да провеждат и не по-малко от 50 на сто от лекционните часове. След решение на съответния факултетен съвет до 10 на сто от общия хорариум на учебните часове от учебния план при обучението в образователно-квалификационната степен "бакалавър" и до 20 на сто от общия хорариум на учебните часове от учебния план при обучението в образователно-квалификационната степен "магистър" могат да бъдат
--	--	--	----------------------	---

		По чл. 8, ал. 1 (избираеми дисциплини, които трябва да се заложат задължително в учебния план. Има някаква небалансираност в проекта – 21 задължителни дисциплини и 16 избираеми, които задължително да се заложат в учебния план (по действащата сега наредба са само седем). Доколкото такива дисциплини осигуряват задълбочаване в подготовката на заинтересувани студенти, според мен чл. 8, ал. 1 спокойно може да отпадне и факултетите да решават сами какво да включват като избираеми дисциплини. „Академично писане“ не може да бъде избираема дисциплина в специалност „Право“ по определенията на проекта и на Наредбата за държавните изисквания към ОКС. Това може да бъде факултативна дисциплина.	Не се приема.	провеждани от изявиени специалисти от практиката. Задължителните учебни дисциплини по чл. 6, ал. 2 от Наредбата и избираемите дисциплини по чл. 8, ал. 2 са определени така, че да бъде постигнат баланс между необходимото и възможното, в това число-преподавателски състав и хорариум.
3.	pehlivanov /Портал за обществени консултации-27 май 2022 г./	По принципните промени Съмнителна и необоснована по Закона за висшето образование е формата на „специализирана магистърска програма“ (чл. 1, ал. 3 от проекта). Според чл. 42 ЗВО и Наредбата за държавните изисквания за придобиване на висше образование на образователно-квалификационните степени "бакалавър", "магистър" и "специалист" (ПМС 162/2002 г.) ОКС магистър се придобива като надграждане над бакалавърска степен или при завършване на цялостен курс с най-малко 5 г. продължителност и 300 кредита. Що за форма е „магистър след магистър“ или „специализиран магистър“? Ако това се въведе, то ще изисква минимум изменение на ЗВО. Разбирам желанието на факултетите да печелят пари, но никой не им забранява това и днес - специализация след придобита ОКС е форма на обучение, която и днес се предвижда в ЗВО (чл. 66, ал. 4). Допълнителни практически въпроси: ЗВО позволява на едно лице да ползва държавно субсидирана форма веднъж за ОКС. Това означава ли, че „специализираният магистър“ ще може да следва само в платена форма на обучение? Разкриването на такава допълнителна магистърска програма подлежи	Не се приема.	Не подкрепяме предложеното стеснително тълкуване на чл. 42 от ЗВО. Член 1, ал. 3 от проекта на Наредба отразява съществуващата и отдавна утвърдена академична световна и българска практика. Съгласно чл. 91, ал. 1, т. 1 от ЗВО трансферите от държавния бюджет осигуряват средства за издръжка на обучението. На посоченото

	ли на отделна акредитация от НАОА или влиза в акредитацията на проф. направление 3.6 Право? Или пак ще изживат ръцете на факултетите да заплащат по 3400 лв. такса за акредитация на всяка такава програма?		основание чл. 91, ал. 7, т. 2 от ЗВО такива средства не се предоставят за издръжка на обучението на студенти и докторанти, които се обучават за придобиване на същата или по-ниска образователно-квалификационна степен. Въпреки изложените съображения, съществува хипотеза средства за обучението да бъдат осигурени от държавата в случаите на вече придобита от лицето степен „магистър“ в платена форма, поради което изричен текст в проекта на акт не е включен.
	Спрямо първия проект е променен чл. 5, ал. 2, който изискваше минимален хорариум при задочното обучение. Първият вариант предвиждаше 80%, което беше нереалистично. Сега минимумът е 60%. Ако отпадне това, значи отиваме на общата Наредба за ОКС - задочно обучение при хорариум не по-малко от 50% от хорариума на редовното обучение, правилно ли разбирам?	Не се приема.	Не съдържа предложение. Хорариумът на редовна и задочна форма на обучение е еднакъв съгласно чл. 5, ал. 1 от проекта на Наредба и при липса на изричен текст, предвиждащ друго за задочната форма.
	Идеята за едновременен държавен изпит има своята логика, но е трудно осъществима. 9 факултета правят изпити едновременно. Да допуснем, че всеки има средно 4 изпитни комисии. Това са 36 изпитни комисии, 72 хабилиитирани преподаватели, от тях 36 външни. Ще намерим ли толкова? Министерството направило ли е разчети на възможността за това? Ако това стане, поне да отпадне държавния изпит за правоспособност, който се оказва излишен. По приема не коментирам, там вече е решено.	Не се приема.	Не съдържа предложение.

	Първи курс - въведение (история, обща теория, Конституционно, право на ЕС и организация на институциите); Втори курс - материално право (гражданско, наказателно, административно); Трети курс - процес (граждански, наказателен, административен), Допълнение по време и на трите курса - обучение по минимум един чужд език, стажове и факултативни дисциплини; Лятото след трети курс - завършване. Също, би следвало обучението по Информационно право да бъде задължителна дисциплина. Сами знаете колко сме назад с регулирането на технологиите, овладяването на кибер престъпността и видовете ѝ, но това е предмет на друга тема.		право и процес“, а дисциплината „Организация на правосъдието и правозащитните институции“ е предвидена вече не като задължителна такава в чл. 6, ал. 2 , а като избираема в чл 8, ал. 2. Последователността на изучаваните дисциплини е в дискрецията на университетите.
	3. Завършване В 21 век не е нормално да има само един начин на завършване, който изрично да включва държавни изпити. В настоящия проект кредитната система е вписана напълно формално и не се утилизира. Би следвало да се завършва чрез: Държавни изпити; Дисертационен труд; или Постигнат брой кредити. Като последният начин да не допуска студентите до определени професии, но да разрешава продължаването в друга специалност на обучение.	Не се приема.	Съгласно чл. 45, ал. 1 от Закона за висшето образование обучението по всяка специалност на образователно-квалификационна степен "бакалавър" или "магистър" завършва с държавен изпит или със защита на дипломна работа.
	4. Признаване на дипломи от чужбина Макар и да съм засегната от сегашната система, която начертава да се признава период на обучение на завършилите ОКС "бакалавър" Право и ни изпращат да "доучваме" в български ВУЗ, не мога да изключа пристрастието си към дори практикуващи адвокати, които де факто не	Не се приема.	Висше образование по специалността „Право“, придобито в чуждестранно висше училище, се признава в Република България, ако отговаря на утвърдените от Министерския съвет държавни

		получаваме признание за труда си. Настоящият проект не променя системата за нас и би следвало да залегне като точка за обсъждане въпросът дали след като в някои държави като Англия и САЩ е напълно достатъчна бакалавърската степен за достъп до професионална квалификация "Юрист" и всяка следваща степен е единствено бонус на пазара на труда в тези държави, защо в България всички тези юристи няма да получат възможност да преподават в нашите ВУЗ-ове или да представляват клиентите си и у нас?		изисквания по чл. 9, ал. 3, т. 9 от Закона за висшето образование.
7.	pehlivanov /Портал за обществени консултации-23 юни 2022 г./	Поддръжка на доводите на проф. Николова за Административно право - специална част Напълно поддържам доводите на проф. Николова за важността на Административно право - специална част в съвременните условия. В България продължаваме да сме умствено контузени от студентските си спомени за дебелия томове и кошмарните изпити по цивилистика и пеналистика. Административното - ще го набутаме там някъде, та каквото ще да става в съвременния живот. Адмирации за проф. Николова за качествен статистически анализ! По идея това трябваше да го направи самата експертна група към МП, но - кой колкото си може.	Приема се.	Направени са редакции в хорариумите на дисциплините „Административно право“, „Административен процес“, „Финансово право“, „Наказателно процесуално право“, „Данъчно право и процес“, а дисциплината „Организация на правосъдието и правозащитните институции“ е предвидена вече не като задължителна такава в чл. 6, ал. 2, а като избираема в чл 8, ал. 2.
8.	MHubenova /Портал за обществени консултации-23 юни 2022 г./	Право на информационното общество Подкрепям инициативата за цялостно преразглеждане на правилата за обучение на студенти по специалност „Право“. Учебните дисциплини, които се преподават, имат ключово значение за постигането на адекватно на нуждите на обществото /а и на пазара на труда/ обучение. Включеният в чл. 6 от проекта на наредбата списък със задължителни учебни дисциплини, не е достатъчен за постигане на тази цел, защото не съдържа дори една дисциплина, посветена на правното регулиране на информационното общество. Такава дисциплина липсва и в сега действащата наредба. В резултат, голяма част от завършилите юристи не познават дори основни институти като електронен документ и електронен подпис. Регулирането, съответно прилагането на европейска уредба на по-нови или сложни технологии, в Р. България си остава утопия. Същевременно, посоката на общественото развитие е ясно зададена–	Приема се частично.	В изброяването на избираемите дисциплини по чл. 8, ал. 2 е добавена нова дисциплина „информационно право“.

		към цялостна и пълна дигитализация. В момента такава не е налице и никога няма да бъде налице, докато в процеса на трансформацията не бъдат включени квалифицирани и компетентни юристи, които разбират разликите между действието на правото в традиционна и виртуална среда, и които са в състояние да извършат дигитализация без тоталното погазване на принципа за правовата държава, залегнал в Конституцията. Към настоящия момент, обществото функционира в традиционна и във виртуална среда. Правото регулира отношения в традиционна и виртуална среда. Студентите по право в България изучават само правото на традиционната среда. Време е тази ситуация да се промени и в обучението на студентите по „Право да бъде включена като задължителна дисциплина изучаването на „Право на информационното общество“. В тази връзка с група колеги иницирахме петиция, която събира значителна подкрепа. Може да видите пълния текст на петицията на следния адрес: https://www.peticiq.com/367057. Петицията е отворена /и ще бъде отворена/ и след изтичане на срока за обществени консултации, защото дискусиата по темата следва да продължи.		
9.	Център по юридически науки при Бургаския свободен университет /Министерство на правосъдието- 26 май 2022 г./	Академичният състав на Центъра по юридически науки обсъди задълбочено предложеният проект за промени в Наредбата за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Право” и професионална квалификация „юрист”. На първо място бихме искали да изразим удовлетворение от факта, че голяма част от предложените от Центъра по юридически науки предложения са отчетени от работната група и са намерили място в проекта. Намираме, че предложеният проект има редица достойнства, сред които е възможността за специализирани магистратури, идеята за единен държавен изпит и намереният баланс между задължителни, избираеми и факултативни учебни дисциплини. Наред с това бихме искали да отбележим становището си по някои конкретни предложения. 1. Относно приема на студентите в специалността „Право“ считаме, че приемният изпит трябва да остане, като се състои от сложен тест, поставящ логически задачи, проверяващ способността за бърза ориентация в непозната материя.	Не се приема.	Избран е Вариант 2 на чл. 2, ал. 1 от проекта на Наредба.

	2. Относно актуалността на настоящата програма за обучение приемаме положително запазването баланса между задължителни, избираеми и факултативни дисциплини. В същото време следва са отправим следните бележки: 2.1. Прави впечатление факта, че задължителната дисциплина „Административно право и процес“ е една от малкото, които са с непроменен хорариум (150 часа), което е крайно недостатъчно с оглед на две обстоятелства: важността на дисциплината като фундаментална при изглаждането на бъдещите юристи и все по-нарастващият обем от въпроси, които обхваща Административното право. Последното обстоятелство от своя страна налага обособяването на три отделни дисциплини - Административно право обща част и Административно право особена част и дисциплината административен процес.	Приема се.	Направени са редакции в хорариумите на дисциплините „Административно право“, „Административен процес“, „Финансово право“, „Наказателно процесуално право“, „Данъчно право и процес“, а дисциплината „Организация на правосъдието и правозащитните институции“ е предвидена вече не като задължителна такава в чл. 6, ал. 2 , а като избираема в чл 8, ал. 2.
	2.2. Намираме за основателно предложението за въвеждане на Криминалистика като задължителна учебна дисциплина. От една страна безспорно борбата с престъпността е важен аспект и сериозен проблем в нашето общество, но този аргумент със същата сила важи и за учебната дисциплина Криминология. От друга страна по този начин ще се наруши баланса сред задължителните учебни дисциплини. Ето защо според нас е по-удачно включването на учебна дисциплина „Съдебни експертизи“, която да обезпечи всички правни отрасли, а дисциплини като Криминалистика и Криминология да бъдат включени предимно в профилираните магистърски програми.	Не се приема.	Задължителните учебни дисциплини по чл. 6, ал. 2 от Наредбата и избираемите дисциплини по чл. 8, ал. 2 са определени така, че да бъде постигнат баланс между необходимото и възможното, в това число-преподавателски състав и хорариум. Дисциплините „криминалистика“ и „криминология“ са предвидени в избираемите дисциплини по чл. 8, ал. 2.

	2.3. Намираме, че за включването на избираеми и факултативни следва да се даде свобода на избор на всеки отделен юридически факултет, което ще възможност за „профилиране“ на различните факултети.	Не се приема.	Юридическите факултети разполагат със свободата да определят и други дисциплини като избираеми освен предвидените в чл.8, ал. 2 от проекта на Наредба, а факултативните определят напълно самостоятелно в съответствие с §1, ал. 1, т. 3 от ДР на проекта на Наредба.
	2.4. Определено се налагат промени в обучението по право на ЕС и правна защита по Европейската конвенция за правата на човека. ЦЮН считаме, че обучението следва да бъде „хоризонтално“ — т.е. по всяка една от преподаваните дисциплини да се разглеждат и съответните аспекти на ПЕС и ЕКПЧ - например, в часовете по данъчно право да се разглеждат съответните аспекти, регламентиращи данъчното законодателство и политика на ЕС, по семейно право. Това предполага да се завишат съответно часовете по всички задължителни дисциплини, за да се обезпечи преподаването на тези въпроси в рамките на съответната дисциплина.	Приема се частично.	Хоризонтално обучение е предвидено по отношение на правото на ЕС съгласно чл. 6, ал. 3 от проекта на Наредба.
	2.5. Проекта отговаря на острата необходимост в хода на правното образование да се формират нравствени качества, изискуеми за упражняването на юридическата професия. Считаме, че включването на дисциплината Юридическа етика, която да обезпечи познаването на правилата на професионалната етика, Кодексите за етично поведение, отговорността при упражняването на юридическата професия е важна стъпка в тази посока.	Не се приема.	Дисциплината „юридическа етика“ е изключена от изброяването на избираемите дисциплини в чл.8, ал. 2 от проекта.
	3. Намираме, че е напълно необходимо запазването на задочната форма на обучение. Няма и не може да има никакво съмнение, че през последните 10- 15 години студентите в задочна форма на обучение разкриват не по-ниско ниво от тези в редовна форма.	Приема се.	В съответствие с предвиденото в проекта, задочната форма на обучение по специалност „Право“ се запазва.

		4. Приветстваме възможността за допълнителни магистратури в специфични области на правото след завършването на юридическо образование. Това от една страна, ще осигури възможност за по-тясно профилиране на юристите, а от друга ще допринесе за надграждане и осъвременяване на знанията и уменията на дипломираните юристи, което е в унисон с най-новите образователни идеи в Европейския съюз - т.нар. учене през целия живот.	Приема се.	
		5. Изразяваме отново задоволство, че предложението на ЦЮН за провеждане учебна практика не по-малко от четири седмици годишно по публичноправни, частноправни и наказателноправни науки е намерило място в предлагания от министерството проект.	Приема частично.	се Направена е редакция в разпоредбата на чл. 9 от проекта на Наредба, като е предложено учебната практика да се провежда за не по-малко от 40 часа годишно.
		6. Относно провеждането на държавни изпити не приемаме предложението държавните изпити да се провеждат централизирано и анонимно и считаме действащата уредба за задоволителна. 6.1. Считаме, че в изпитни комисии, които ще провеждат устния държавен изпит единият от членовете на изпитната комисия да бъде вътрешен, а един външен за съответното висше училище хабилизирани преподавател.	Приема частично.	се Направени са редакции в частта, отнасяща се до уредба провеждането на единен държавен изпит.
		6.2. В § 11 от ПЗР следва да се уточни кои са учебните дисциплини, които влизат в обхвата на съответния държавен изпит.	Не се приема.	Запазва се досега действащият модел, който не е показал необходимост от промяна.
		6.3. Считаме за необходимо да се преосмислят и преработят конспектите за провеждането на държавните изпити. Въпросите в действащите конспекти са поставени механично (най-вероятно съставителите са гледали съдържанието на учебниците и са приповторили наименованията на отделни глави и параграфи). Материята е разпределена крайно неравномерно - въпроси, обхващащи	Приема се за сведение.	Съгласно чл. 14, ал. 12 от проекта на Наредба държавните изпити се провеждат по единен държавен конспект, утвърден от министъра на правосъдието. Добавено е изречение второ, според което

		елементарна материя (която дори не е необходимо да бъде включвана в изискванията за държавен изпит — поправка на явна фактическа грешка и тълкуване на съдебно решение), и най-сложни въпроси, обхващащи по обем огромна проблематика (субективни усложнения в гражданския процес). С оглед времевите ограничения комисията на изпита има възможност да чуе само елементарни определения по две-три от усложненията. 6.4. Намираме за необходимо да се ограничи възможността за явяване на държавни изпити (например до три пъти). Очевидно е, че който не може да покрие изискванията в хода на три явявания, няма възможности и качества да упражнява професията. 7. Отново обръщаме вниманието на работната група върху необходимостта от да отпаднат необоснованите с никакви сериозни дидактични или организационни съображения изисквания за преподаване на правни дисциплини при условията на трудов договор (да не говорим „постоянен” и още повече „първи постоянен”). Надяваме се изготвеното становище да подпомогне работната група при изработването на окончателните промени в проекта за Наредба.	Не се приема. Приема се.	конспектът се изготвя въз основа на предложения, направени от факултетите, осъществяващи обучение в специалност „Право“. Съдържанието на конспекта е въпрос, който ще бъде уточнен след приемането на проекта на Наредба и в този смисъл е извън обхвата на предложения акт. В проекта на Наредба се предвиждат промени, които ще доведат до промени в учебния план и в провеждането на държавния изпит. На този етап считаме нормативното ограничаване за явяване на изпит за нецелесъобразно. Относителните текстове са редактирани.
10.	Съюз на юристите в България /Министерство на правосъдието-03 юни 2022 г./	Защо се страхувате да направите и да предложите на МС сериозни (кардинални) промени на системата на юридическото образование, а не поредната козметика. Нима не знаете, че то е в плачевно състояние — оценката не е само наша, но и на проведените международни одити. След толкова срещи, които проведохте за обсъждане на проблемите на юридическото образование отново се игнорира мнението на „потребителите“ — ВСС, ВАДвС, правните НПО, а се съобразявате с позиции на студентите и на преподаватели от ВУЗ. Всички ние, вече 30 години повеждаме съдебна реформа - от		В становището не се съдържат конкретни предложения.¹

¹ На основание чл. 26, ал. 5 от Закона за нормативните актове след приключването на обществената консултация по ал. 3 и преди приемането, съответно издаването на нормативния акт, съставителят на проекта публикува на интернет страницата на съответната институция справка за постъпилите предложения заедно с обосновка за неприетите предложения. Когато съставителят на проекта е орган на изпълнителната власт, публикуването на справката се извършва едновременно и на Портала за обществени консултации.

	приемането на действаща конституция на Р България, която предвиди нова организация на съдебната власт и сме неудовлетворени от постигнатото, защото пропускаме най-важното, че реформата трябва да започне от юридическото образование. Предложенията за повишаване качеството на юридическото образование на СЮБ, ВАДвС и други организации са от много години, както до Министерство на правосъдието, така и до МС, МО и Агенцията за акредитация (последно писмо изх. №11/23.02.22 г.), но не намират подкрепа. За пореден път маркираме „брадясалите“ ни предложения: 1. Намаляване броя на юридическите факултети до пет и лимитирано намаляване приема на студенти по право вкл. и в частните вузове. Изявеният адвокат В. Брайков в лекция преди дни директно посочи, че имаме академичен капацитет за един максимум три юридически факултета (присъстваше зам.-министърът Генчев). Отново Ви напомняме, че шест от деветте юридически факултета в страната (без МВР) функционират в нарушение на Закона за висшето образование, да не говорим, че някои имат и филиали. 2. Идеята Ви за национален държавен изпит не променя нищо, защото се провежда самостоятелно във всеки ВУЗ. Предложението ни е за провеждане на национално ниво на единен държавен изпит при строг входящ контрол и изключваме възможността да се ползват съвременни комуникационни средства. Изпитът в две или три сесии ще се провежда на едно място с оценители съдии от КС, висши магистрати и адвокати. Бъдете сигурна, че около половината от семестриално завършилиите студенти няма да се явят на този изпит, защото знаят, че нищо не знаят. Може да се помисли успеваемостта на студентите от даден факултет да се отразява на неговата акредитация. 3. Съществено значение за промяна на модела на юридическото образование е завишаване изискванията спрямо подготовката, знанията, качествата, квалификацията и контрола на преподавателския състав. Основните критични бележки в международните одити на юридическото образование са именно в тази насока. Решаването му е	Не се приема. Не се приема. Не се приема.	Не е в дискреционните правомощия на министъра на правосъдието. Противоречи на възприетата концепция. Попада извън предметния обхват на публикувания за обществено обсъждане проект.
--	---	--	--

		задължение на първо място на държавата в съответствие на чл.8, ал. 2 от Закона на висшето образование. 4. За Ваше сведение Р България е лидер и на още един световен абсурд - броят на приеманите студенти е по-малък от броя на завършващите! Становището на СЮБ е, че Наредбата трябва изцяло да се преработи за да не е поредното разочарование.	Не се приема.	Попада извън предметния обхват на публикувания за обществено обсъждане проект.
11.	Проф. д-р Тania Йосифова и д-р Гeргана Върбанова /Министерство на правосъдието-07 юни 2022 г./	Необходимостта от въвеждането на дисциплината „Право на информационните технологии“ се налага от обстоятелството, че Република България е държава-членка на Европейския съюз, в който една значителна част от правната регулация е посветена именно на съвременните технологии и техните правни аспекти. Подобни дисциплини се изучават в университетите в западна Европа както като бакалавърски курсове, така и като самостоятелни магистърски програми. Свидетели сме как в българското правно мислене трудно се преодолява инерцията, свързана с използването на традиционните средства, прилагани в развитието на обществените отношения. Трудно, но все пак постепенно се преодолява тази инерция, предразсъдъци, дори съпротива на новите технологии. За съжаление малко университети насърчават изучаването на подобни дисциплини. Мотивите за тези действия и бездействия ще оставим без коментар. Правото на информационните технологии касае както публичноправния сектор, така и частноправния сектор, с множество регулации в различни правни отрасли. Примерите са много - електронно управление, електронно правосъдие, електронни договори и др. Може да дадем пример и с потребителското право - от 1 януари влезе в сила нов Закон за предоставяне на цифрово съдържание и цифрови услуги и за продажба на стоки, от 28 май 2022 г. влязоха в сила изменения и допълнения в Закона за защита на потребителите, които въвеждат Директиви на ЕС и повишават както изискванията към търговците, така и санкциите при неспазването им, които са значително завишени. В областта на търговското право може да споменем правото на он-лайн платформите и онлайн търсачките, като Регламента, който въвежда изискванията за тях от три години е действащо право и също поставя високи изисквания и критерии по отношение на дейността им, а в България има немалко онлайн платформи, които трябва да отговарят на посочените изисквания. От една страна, правото винаги изостава от правната уредба на тези обществени отношения, които се развиват изключително бързо.	Приема се частично.	В изброяването на избираемите дисциплини по чл. 8, ал. 2 е добавена нова дисциплина „информационно право“.

Технологиите, които използваме в ежедневието, вече са настояще, а не бъдеще. Такива са електронните подписи, изкуствения интелект и Интернет на нещата, проблемите на личните данни в дигитална среда, правните въпроси, които поставят домейните и много други. Необходимо е да се даде адекватна правна подготовка на бъдещите юристи за правните институти, действащата правна уредба, философията на икономическите отношения, които представляват предмет на правото на информационните технологии. Мисленето на юристите трябва да включва и възможността обществените отношения да се развиват в електронна среда, като се отчитат спецификите ѝ и се правят съпоставки относно приложимостта, правните последици, предимствата и недостатъците, които предоставя.

Следва да се има предвид, че задълбоченото изучаване на правния режим на електронното управление, който е обект на изследване от „Правото на информационните технологии“ ще подобри процесът на дигитална трансформация в публичния сектор и ще подготви бъдещите специалисти (млади юристи) за този процес. Дигиталната трансформация и дигитализацията в публичния сектор е тясно свързана с предоставянето на електронни административни услуги, предоставяне на вътрешни електронни услуги между администрациите както и създаването на функционална единна среда за обмен на документи.

По наше мнение такава дисциплина трябва да бъде задължителна и да бъде основополагаща, като в отделните правни отрасли трябва да се разглеждат спецификите на информационните технологии като част от действащото право. Подходящо би било наред с юристи да се формират екипи, включващи специалисти по информационни технологии, които да разясняват техническата част на процесите. Едно интерактивно обучение би представлявало интерес за студентите. По този начин ще можем да предложим едно съвременно интердисциплинарно образование на младите юристи. Нещо повече, наблюдават се процеси по дигитална трансформация на всички сектори в обществото, което неминуемо изисква и сериозна подготовка на младите юристи в тази област. Правото на информационните технологии засяга всички сектори на обществения живот - облигационно право, трудово право, търговско право, упражняване на процесуални права по електронен път, право на интелектуалната собственост. Фундаментални дисциплини, които в голяма степен са засегнати от процесите на дигитализация и дигитална трансформация и ежедневно се сблъскват с въпроси от областта на „Правото на информационните технологии“.

Колебанията в съдебната практика и неправилното приложение на

		материалноправните норми от областта на „Правото на информационните технологии“ показва, че е необходимо задълбочено изучаване на процесите и явленията, които възникват, развиват се и се прекратяват изцяло в дигитална среда. Това би било възможно само чрез въвеждане на нови дисциплини, които отговарят на съвременното развитие на нашето общество. Архаичния подход в системата на юридическото образование не само не е полезен, но и създава млади юристи, които не са теоретично подготвени, не познават процесите и явленията в дигиталния свят, а оттам и са затруднени в работата си като магистрати, адвокати, юрисконсулти или други специалисти.		
12.	Гл. ас. д-р Орлин Колев /Министерство на правосъдието- 07 юни 2022 г./	В срока за обществено обсъждане на проекта за Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „право“ и професионална квалификация юрист, Ви предоставям и най-учтиво Ви моля да разгледате и обмислите включването в номенклатурата на следните дисциплини при обучението по специалност „право“: I. Конституционен контрол Дисциплината конституционен контрол е необходима и полезна за изграждането на бъдещите юристи с оглед предизвикателствата на развитието на обществените отношения. Следва да се посочи, че в някои юридически факултети дисциплината „конституционен контрол“ се преподава под наименованието „конституционно правосъдие“. Без да навлизам в нюансите на предметния обхват и съдържание на така озаглавените дисциплини, ще си позволя да отбележа по-важното, а именно предпоставките за въвеждането на дисциплината независимо от наименованието ѝ. Напоследък, продиктувано от обществено-политическите отношения в държавата и обществото, все повече се вглеждаме и което е по-важното разчитаме на мъдростта отразена в решенията на конституционния съд. Напоследък често се разчита на конституционния съд да решава въпроси продиктувани от остро политическо и обществено противопоставяне. Това предопределя нуждата от подготовка на кадри, с висока квалификация, които да могат да реагират професионално във всеки един етап от производството. В тази връзка, освен че бъдещите юристи следва да получат знания за практиката на конституционния съд, следва да са добре запознати и с основополагащите за държавното функциониране и положение на гражданите решения на КС. Не помаловажно е да бъде изяснено на бъдещите юристи, в правилния	Не се приема.	Задължителните учебни дисциплини по чл. 6, ал. 2 от Наредбата и избираемите дисциплини по чл. 8, ал. 2 са определени така, че да бъде постигнат баланс между необходимото и възможното, в това число-преподавателски състав и хорариум.

контекст, и тенденциите в конституционното правораздаване. Това неимоверно ще вдигне качеството на обучение и ще допринесе за изграждането на експертен капацитет при упражняване на този специфичен и особено важен за държавата и обществото аспект от правото.

Въвеждането на дисциплината е необходимо и по други причини.

Така например конституционният контрол играе ролята на процесуалното право на разглежданите материалноправни институти в рамките на „конституционното право“. Въпреки че в рамките на конституционното право съществуват процесуалноправни институти, то тяхното разглеждане не може да субституира характера, съдържанието и ревизията им осъществявани чрез контрола за конституционност, което е част от предмета дисциплината на „конституционен контрол/правосъдие“.

Доколкото конституционното право се ползва със своя специфичен предмет на регулиране на обществените отношения (като всяка една друга отраслова дисциплина), то упражняването на материалноправните институти и тяхната защита не могат да бъдат обхванати от съществуващите процесуални права - административно процесуално право, гражданско процесуално право, данъчно процесуално право, наказателно процесуално право. Доколкото правото представлява единна система и често обществените отношения се характеризират със своя смесен фактически състав, то посочените, съществуващи към момента процесуални права могат единствено да допълнят и да се ползват субсидиарно, но не могат в пълнотата им да се приложат при упражняването и защитата на конституционноправните институти.

Въвеждането на дисциплината конституционен контрол ще преодолее съществуващата по настоящем празнота в изграждането на експертния капацитет на бъдещите юристи.

Следва да се обърне внимание, че конституционният контрол, в рамките на Европейския съюз, е във връзка и с практиката на Съда на Европейския съюз, като своеобразна конституционна юрисдикция на самия Европейски съюз. В този смисъл не може да се каже, че контрола за конституционност е статично, не развиващо се право. Релевантната към предмета на конституционния контрол практика на Съда на ЕС, както и развитието на вътрешното право релевантно към конституционния контрол, превръщат дисциплината в действащо и развиващо се право, което налага то да бъде разглеждано в обучението по специалност право константно, т.е. като задължителна дисциплина.

Също така все по-голямото обществено и политическо очакване за

		въвеждането на т.н. конституционна жалба, е допълнителна предпоставка за придобиване на специфични знания от бъдещите юристи. От друга страна, дори в Р България да се отложи приемането на института на конституционната жалба, придобиването на конкретни знания и квалификация в конкретната област по прилагането на конституционната защита на човешките права би спомогнало на българските юристи да са конкурентноспособни на своите колеги от други държави членки на ЕС, като ще им даде увереността да прилагат правото и в държавите където е въведен института на конституционната жалба. Въвеждането на дисциплината в този случай ще се разгледа като едно навременно и устойчиво във времето решение, което е положителен атестат за всеки нормативен акт, в случая конкретната Наредба. Следва да подчертая, че необходимостта от изучаването на дисциплината вече е осъзната и от самите студенти. Няколко последователни години, през които водя дисциплината, мога да твърдя, че интересът към същата е голям, като само вътрешно административни ограничения не допускат по-голям брой студенти да запишат избираемия курс. Кое допълнително обосновава нуждата дисциплината да бъде сред задължителните. II. Защита от дискриминация За въвеждането на дисциплината „защита от дискриминация“, като избираема, единствено бих си позволил да отбележа и да се позова на императивния характер на чл. 35 от Закона за защита от дискриминация, където съгласно ал. 2 на същата разпоредба висшите училища следва да включат в своите образователни програми и планове обучение по проблемите на равенството на жените и мъжете. А разглеждайки този императив в контекста на забраната за нарушаване на принципа на равенството пред закона, то въвеждането на дисциплината „защита от дискриминация“, като избираема, ще бъде в съответствие с изискването на закона.	Приема се.	В чл. 8, ал. 2 е добавена дисциплина „правен режим на защита от дискриминация“.
13.	Проф. д-р Милен Балтов, ректор на БСУ /Министерство на правосъдието, 20 юни 2022 г./	Във връзка с публикувания за обществени консултации проект на Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Право“ и професионална квалификация „юрист“, моля да приемете следните аргументирани предложения относно общата философия на наредбата и някои от текстовете в проекта. Относно общата философия на наредбата		

	Акцентът в проекта за наредба върху увеличаването на часовете по отделни дисциплини и на общия хорариум е контрапродуктивен. Стремешът на преподавателите към увеличаване на хорариума на дисциплините е разбираем, но между броя на часовете за аудиторна заетост и качеството на обучение няма пряка връзка, а увеличаването им извън определени предели нарушава баланса на времето на студента и влиза в противоречие с други регулатори на висшето образование. В предложението за наредба този баланс е нарушен. Така например, предлагайки увеличение на минималния общ хорариум и на продължителността на учебните практики означава, че среднодневната аудиторна заетост на редовните студенти би била минимум 6 часа дневно при петдневна учебна седмица. Съгласно Наредбата за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища аудиторната заетост не може да бъде повече от половината от пълната заетост по учебен план, от което следва, че през семестъра един студент трябва да е зает минимум 12 часа дневно. Това прави нереални за изпълнение направените на такава основа учебни планове и програми. Увеличението на хорариума, предложено в проекта, вместо да повиши качеството, ще ограничи възможностите за възлагане на извънаудиторни дейности, които са задължителен елемент при кредитната система и няма да позволи да се реализират заложените в учебните планове и програми цели. Освен това, акцентът върху аудиторната заетост е пречка за въвеждане на иновативните обучителни технологии и методи и ще направи обучението по специалността „Право“ консервативно, което в крайна сметка няма да доведе до повишаване на качеството на образованието. Предложения по отделни текстове от проекта за наредба <u>По чл. 2.</u> Предлагаме в ал.1. да се приеме вариант 2 „<i>Студентите, които се обучават в специалността „Право“ по чл. 1, ал. 2, се приемат при условия и по ред, определени от висшето училище, което осъществява обучение по специалността „Право“, като оценката от държавния зрелостен изпит по български език и литература е задължителен балообразуващ елемент.</i>“ Този вариант на текста допуска приемът да става както чрез конкурсни изпити, така и с оценки от държавни зрелостни изпити, които се провеждат по национални програми, оценяват се по единни национални критерии и се основават на гарантирани от държавата образователни стандарти. Прием, основан		
		Приема се.	Избран е Вариант 2.

	на националните критерии на държавните зрелостни изпити, адекватно кореспондира с намерението, заложено в проекта на наредбата, дипломирането на завършващите юристи също да бъде гарантирано от държавата чрез национални държавни изпити, провеждани по единни критерии и стандарти. <u>По чл. 5.</u> Предлагаме да се добави нова ал. 3 с текст „<i>При задочната форма на обучение хорариумът не може да бъде по-малък от 60 на сто от хорариума по ал. 1. В задочната форма на обучение в специализираните магистърски програми хорариумът не може да бъде по-малък от 50 на сто от хорариума по ал. 2.</i>” Изречение първо от предложения текст е идентично с текста в действащата Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Право“ и професионална квалификация „юрист“. В хода на подготовката на проекта за нова наредба то е отпаднало и с това аудиторната заетост при задочна форма на обучение остава нерегламентирана. При липсата на тази добавка ще означава, че аудиторната заетост за редовно и задочно обучение е еднаква, което е безсмислено. Считаме, че посоченият минимален обем от 60 на сто е оптимален не само поради това, че хорариумът на основните задължителни дисциплини по чл. 6 ал. 2 е увеличен, но и поради обстоятелството, че обучението по всички специалности в българските висши училища, вкл. и по тези с регулирани професии, става по кредитната система, която се основава както на аудиторната, така и на извънаудиторната заетост съгласно Наредба № 21 от 30.09.2004 г. за прилагане на система за натрупване и трансфер на кредити във висшите училища (ДВ, бр. 89 от 12.10.2004 г., в сила от 12.10.2004 г.). Изречение второ от предложения текст се отнася до специализираните магистърски програми, като предложението за минимален обем на аудиторната заетост е в съответствие с Наредбата за държавните изисквания за придобиване на висше образование на образователно-квалификационните степени „бакалавър“, „магистър“ и „специалист“. <u>По чл. 5 ал.1.</u> Предлагаме да се преосмисли минималния хорариум от 3800 часа така, че да е съобразен с баланса на времето на студента и да се конкретизира какво точно включва. По отношение обхвата на общия хорариум приемлив е предложението в чл.6 ал.5 подход, че той включва лекции, семинарни занятия и учебна практика. Затова предложението ни по чл.5 ал. 1 е да се добави второ изречение със следния текст: „<i>Минималният хорариум включва лекции, упражнения и учебна практика</i>“.	Не се приема.	Хорариумът на редовна и задочна форма на обучение е еднакъв съгласно чл. 5 от проекта на Наредба и при липса на изричен текст, предвиждащ друго за задочната форма.
	По чл. 5 ал.1. Предлагаме да се преосмисли минималния хорариум от 3800 часа така, че да е съобразен с баланса на времето на студента и да се конкретизира какво точно включва. По отношение обхвата на общия хорариум приемлив е предложението в чл.6 ал.5 подход, че той включва лекции, семинарни занятия и учебна практика. Затова предложението ни по чл.5 ал. 1 е да се добави второ изречение със следния текст: „<i>Минималният хорариум включва лекции, упражнения и учебна практика</i>“.	Приема се.	Общият минимален хорариум, предложен за обществено обсъждане, е коригиран, като се запазва посоченият в действащата Наредба (3500 учебни часа).

		Предлагаме да се преосмисли минималния хорариум на задължителните дисциплини по <u>чл. 6 ал.2.</u> <u>По чл. 14 ал.7</u> предлагаме следния текст: „Комисията се назначава със заповед на ректора на съответното висше училище, като в нея се включват лица от списъка по ал. 6. Всяка държавна изпитна комисия включва един хабилитиран преподавател от съответното висше училище и един външен за съответното висше училище хабилитиран преподавател. За председател на комисията се назначава хабилитираният преподавател от съответното висше училище“. Този текст съответства на чл. 8 ал.1 от Закона за висшето образование (ЗВО), съгласно който държавата разработва и осъществява национална политика за развитието на висшето образование, но и гарантира академичната автономия на висшите училища. Разработеният проект за нормативната уредба, регламентираща обучението по специалността „Право“, също следва да съблюдава принципите на академичната автономия на висшите училища в духа на Глава четвърта от ЗВО. В този смисъл определяне на държавните изпитни комисии с административен акт на министъра на правосъдието е в противоречие с чл. 21 ал. 1 от ЗВО и нарушава принципите за академично самоуправление.	Приема се. Не се приема.	Направени са редакции в хорариумите на дисциплините „Административно право“, „Административен процес“, „Финансово право“, „Наказателно процесуално право“, „Данъчно право и процес“, а дисциплината „Организация на правосъдието и правозащитните институции“ е предвидена вече не като задължителна такава в чл. 6, ал. 2, а като избираема в чл 8, ал. 2. Не възприемаме тезата, че с посочените разпоредби се нарушава принципът на академичното самоуправление. Съгласно предложението на чл 14, ал. 4 предложенията за включване на хабилитирани преподаватели в списъците на лицата, които могат да участват в държавните изпитни комисии, се правят от факултетните съвети и се изпращат на министъра на правосъдието.
14.	Д-р Младен Младенов /Министерство на правосъдието- 20 юни 2022 г./	I. По Проекта на Постановление на Министерския съвет за приемане на Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Право“ и професионална квалификация „юрист“ Без забележки. II. По Проекта на Наредба за единните държавни изисквания за		

	придобиване на висше образование по специалността „Право“ и професионална квалификация „юрист“ 1. В чл.6, ал.2, т.22 задължителната учебна дисциплина „Организация на правосъдието и правозащитните институции - 75 часа“ да получи наименованието „Дескриптивна юриспруденция“, като за нея се предвидят минимум 120 (сто и двадесет) учебни часа. <i>Мотиви:</i> Първо, образованието по специалността "Право" и професионалната квалификация "юрист" би трябвало да предполагат запознаване с всички възможни бъдещи реализации на лицето, избрало да свърже професионалният си живот с тях. Само една малка част от тях са свързани с правосъдието и правозащитните институции. Наименувана като „Организация на правосъдието и правозащитните институции“, задължителната учебна дисциплина предварително <i>обезценява</i> съществуването си. Второ, подобно наименование затвърждава порочната практика да се прави неофициално разделение между юридическите професии на „елитарни“ и „други“. Напротив, още от академичната скамейка трябва да се налага тезата за важността за държавата, обществото и правните субекти на всеки един юрист, независимо от неговото поприще, ведно с отговорността към правовата държава на същият този юрист, без значение от професионалните му ангажименти. Трето, именно поради горните два аргумента е важно да се изучават всички аспекти на професиите, длъжностите и дейностите Съдия, Адвокат, Прокурор, Следовател, Юрисконсулт, Експерт-Юрист, Разследващ полицаи, Арбитър, Нотариус, Омбудсман, Медиатор, Изпълнител, Преподавател по правни науки и други. Четвърто, учебната дисциплина „Дескриптивна юриспруденция“ трябва да е ценностно-ориентирана (наблягане върху социална компетентност, ангажираност, почтеност, отговорност, взаимозависимост, доверие), като всяка една юридическа професия, длъжност или дейност би трябвало да е разгледана през следните гледни точки: Историческа ретроспекция, Власт и легитимност, Алтернативни методи за разрешаване на спорове, Институционални аспекти, Процесуални измерения, Икономически агент, Корупция и конфликт на интереси, Херменевтика, Лична и професионална съвест, Социален балансър, Политически играч, Демокрацията, Митове и легенди, Съсловието. Тя	Не се приема.	Задължителните учебни дисциплини по чл. 6, ал. 2 от Наредбата и избираемите дисциплини по чл. 8, ал. 2 са определени така, че да бъде постигнат баланс между необходимото и възможното, в това число-преподавателски състав и хорариум. Направени са редакции в хорариумите на дисциплините „Административно право“, „Административен процес“, „Финансово право“, „Наказателно процесуално право“, „Данъчно право и процес“, а дисциплината „Организация на правосъдието и правозащитните институции“ е предвидена вече не като задължителна такава в чл. 6, ал. 2 , а като избираема в чл 8, ал. 2.
--	--	----------------------	--

не би трябвало да преразказва организационни норми, намиращи се в действащото законодателство. *Допълнителни доводи в тази насока могат да бъдат изведени от факта на създаването и премахването на структурни звена в съда и прокуратурата - без това да влияе по никакъв начин на професиите Съдия и Прокурор, т.е. - не организационната структура е важна, а функционалното предназначение на професията като такава.* В съвременната реалност все по-болезнено се изяснява, че правото не може да бъде прилагано без ценностното му осмисляне. *А организационното структуриране на каквито и да е правни институти е временно, неустойчиво и подлежи на преценка за политическа целесъобразност.*

Пето, тази задължителна учебна дисциплина е наложително да е с интердисциплинарен подход на фундаменталната подготовка, защото би трябвало да подхожда не само формалноюридически, но и чрез инструментариума на социологията, политологията, икономиката, историята, етиката, логиката, философията и други науки. В сложната, преплетена структура на съвременния свят, „чистата наука/професия“ е неефективна, нерезултатна и губеща. Затова особено в последно време отчетливо се усеща, че аргументите на правото понякога не са достатъчни за пълно провеждане на идея, ценност, стратегия, изискуемо поведение и така-нататък. Това неминуемо изисква нов подход за преподаване на правото, а той може и трябва да е интердисциплинарен.

Шесто, тя би трябвало да се основава на съвременен и атрактивен маниер на преподаване, защото следва да онагледява нещата с много примери от реалната практика, както и от изкуството (когато последното има за предмет юридически професии, дейности и длъжности). Нормативната гледна точка е пожелателна (и както практиката доказва - понякога крайно нереалистична), докато животът и изкуството дават дескриптивната гледна точка (макар и понякога силно контрастно оцветена, винаги *дълбинно правдива*). Този подход е в пряко отношение към интегритета и доверието и касае отговорността на юридическите професии, длъжности и дейности. Оттук трябва да се прави връзката и с правната сигурност, и със сигурността като основна индивидуална и обществена ценност въобще, а това отново води до нуждата за мултидисциплинарен подход на преподаване, свързан и с професионално направление 9.1. „Национална сигурност“, както и с останалите хуманитарни, социални и стопански науки (между тях - социология, политология, етика, публична администрация, управление

на човешките ресурси, икономика, психология, мениджмънт и други).

Седмо, учебната дисциплина задължително трябва да е с фокус върху мисленето и аргументацията, а не върху „научаването“ (наизустяване на нормативни или исторически факти, както и на научни термини и класификации). С настоящето се предлага научен подход, основан върху осмислянето на правните професии, дейности и длъжности. В началото на новото хилядолетие, когато грамотността е на ниво около 90% и Интернет дава бърз, лесен и евтин достъп до всякаква информация (включително нормативните текстове в най-актуалния им вариант, тълкувания, коментари, доктринални и догматични мнения и становища) правото трябва да се преподава по нов, мотивиращ към мислене, разбиране и себеразвитие начин. А студентите би трябвало да се появяват на лекции дори и по дисциплините по съответните отрасли на правото след като вече самостоятелно са се запознали с нормативния текст. От преподавателя по право би трябвало да се търси само систематика, насока, разяснение, tutorство, модераторство на аргументациите и медиаторство на споровете.

Осмо, дисциплината „Дескриптивна юриспруденция“ би трябвало да е насочена към премахване на илюзиите и да е с акцент върху реалността, както и да дава ясен поглед на студентите по право относно тяхната професионална същност - нещо, което към момента като че ли не се наблюдава.

Девето, така предложената учебна дисциплина ще трябва да е със силно застъпен елемент на анализ на конвергенцията между правните системи и правните отрасли в националната система, защото реалността се превръща във все по-динамична система, и „застопоряването“ на една позиция, гледна точка или ниво вече е ако не опасно, то най-малкото - тесногръдо, късогледо и непрофесионално.

Последно и десето, учебната дисциплина „Дескриптивна юриспруденция“ трябва да е изградена със стремеж към мотивация за постоянно развитие на всеки един юрист, доколкото мобилността (от поприще към поприще) обогатява професионално не само личността на юриста, но и правната система въобще. Тя ще бъде от полза не само за времето, прекарано в академичната институция, а през целия съзнателен професионален живот на юриста (защото се явява нещо като наръчник/ръководство/методология завинаги, но най-малкото -

	коректив). Именно този последен аргумент, заедно с всички предходни класифицира учебната дисциплина „Дескриптивна юриспруденция“ в категориите на задължителните учебни дисциплини при обучение по специалността „Право“. Няма пречка същата да може да бъде наименувана и по друг начин, например: „Юридически професии“, „Правни професии“, „Правни дейности“, „Правни длъжности“, „Юридическа дейност“, „Кариерата на юриста“ и други подобни. При един реалистичен подход, тази дисциплина би могла да бъде усвоена в рамките минимум на 120 (сто и двадесет) учебни часа. 2. В чл.7, ал.1 да се създаде ново изречение второ със следното съдържание: „По всяка една от задължителните, избираемите и факултативните дисциплини висшето училище осигурява безусловна възможност за избор на преподавател по същата дисциплина от студентите измежду най-малко трима преподаватели. Академичните занимания се провеждат от избраните от студентите преподаватели, които извършват текущото и крайно оценяване според предварително изготвен от тях и утвърден от факултета на висшето училище ред с ясно разписани условия на проверка и оценка на знанията и уменията на студентите“. <i>Мотиви:</i> На първо място, по този начин на основание чл.42, ал.9, т.9 от Закона за висшето образование (ЗВО), където е предвидена възможност за избор на преподавател от студентите, когато по една дисциплина обучението се води от повече от един преподавател, действително ще се даде възможност за реализирането на свободата на преподаването и на свободата на обучението деклариран в чл.20 от и чл.41, ал.2 от ЗВО. Вследствие на това, на второ място, ще се даде възможност за здравословна конкуренция между преподавателите, като това състояние на непрекъсната състезателност само за една-две години ще повиши драматично нивото както на преподавания материал, така и на инструментариума на преподаване на учебните дисциплини по специалността „Право“ в българските юридически факултети, доближаващо водещите световни юридически школи. Преподавателите трябва да са най-малко трима, а не двама, за да се избегне всякаква възможност за евентуален „картел“ между колеги. На трето място, трябва завинаги да се сложи край на „лекциите“ като прочитане на нормативен текст и наизустяването му. Студентите би	Не се приема.	Както посочва и авторът на становището, съгласно чл. 42, ал. 9, т.9 от Закона за висшето образование, висшите училища създават възможности и определят условията за избор на преподавател от студентите, когато по една дисциплина обучението се води от повече от един преподавател, т. е. нормата е с диспозитивен, а не с императивен характер.
--	--	----------------------	---

трябвало да са се запознали предварително с обсъждания материал (каквато е всъщност практиката в елитните юридически факултети по света). В академичния част преподавателят би трябвало схематично „да премине“ през материала, но да даде възможност за дискусии, спорове, дебати, въпроси и отговори - до пълно изясняване на разглежданата правна материя. В академичния час по-скоро трябва да се даде допълнителна информация, концепции и практически подходи, но не и да се полагат основите на знание за факти, норми, правни институти, теории и практика.

На четвърто място, в границите на чл.48 и чл.50, ал.1 от ЗВО при условията и по реда на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на правилниците на висшите училища, конкурсите за хабилитираните преподаватели по правни дисциплини да се обявяват всяка учебна година - най-малко за трима преподаватели, като трудов договор се сключва с тези двама измежду тримата, които са избрани, поради това, че за техните курсове има най-много записали се студенти.

На пето място, трябва веднъж завинаги да се сложи край на устната форма на изпит чрез семестриалните изпити. Всъщност, по силата на чл.44, ал.2, изречение второ и изречение трето от ЗВО „основна форма на оценяване на знанията са изпитите, които са писмени, освен когато спецификата на учебната дисциплина и/или модул изисква друго. Писмените материали от проверката на знанията и уменията се съхраняват за срок не по-малък от една година от провеждането ѝ.“ Всеобщоизвестен и болезнен факт е, че се срещат практикуващи юристи, които показват фрапантни нарушения на езиковите, граматическите и правописни правила при писмен текст. Това, освен следствие от други фактори, пряко произтича от продължаващото от десетилетия несериозно отношение към оценка на знанията и уменията на студентите по право чрез подхода „устен изпит“. Също така, в последните десетилетия почти цялата юридическа работа е „текстова“ (като почти не се срещат в същинския им вид дори и съдебните пледоарии). Допълнителен аргумент в тази насока е, че писмените материали по силата на горесцитираната законова норма остават поне в едногодишен срок на разположение за евентуална проверка, което е условие за дисциплинираност и отговорност към изпита от страна и на преподаватели, и на студенти.

		3. В чл.7, ал.4, изречение второ изразът „една десета“ да се замени с изрази „една втора“. <i>Мотиви:</i> Най-нормалното нещо в един свят на свободно движение и на хора, и на услуги е да се залага на гост-преподаватели, включително и в юридическите факултети. Това е категорична възможност да се преодолее индоктринирането чрез ретроградни и ненужни идеи и концепции. Нещо повече - първоначалното научаване на чуждестранен нормативен, съдебен и доктринален подход улеснява запознаването с националната ни правна уредба много по-бързо, отколкото ако се преподаваше само тя. Сравнителният метод е признат образователен прием и намира все повече поддръжници. Съотношението 1/2 във всички човешки дейности се възприема за точната мяра, така че обосновката и в количествения аспект е аксиоматична.	Не се приема.	Преценката е по целесъобразност.
		4. В чл.8, ал.2 да останат само обученията по римско частно право, криминалистика, криминология, нотариално право, наказателно-изпълнително право, реторика и академично писане, юридическа етика. Същите са безспорно важни и ценни за юридическото образование. <i>Мотиви:</i> Другите предложени правни дисциплини се концентрират или върху един- единствен правен институт, или върху една-единствена ценност. И за първото, и за второто <i>не могат да се изведат убедителни аргументи</i>, че те са непреходни и безусловни за правото (дори напротив). Задължителното и силовото им налагане предразполага невярното им надценяване от бъдещите юристи през целия им	Не се приема.	Задължителните учебни дисциплини по чл. 6, ал. 2 от Наредбата и избираемите дисциплини по чл. 8, ал. 2 са определени така, че да бъде постигнат баланс между необходимото и възможното, в това число-преподавателски състав и хорариум.

	професионален път, което води до така присъщата закостенелост на правото, болезнено видима при нови (непознати) житейски реалности. В допълнение трябва да се отчита общоизвестният факт, който не се нуждае от доказване, че понастоящем се задават драматични социални, институционални и правни промени в целия свят. Някои юридически и организационни феномени може би няма да съществуват, или ще бъдат коренно видоизменени. Затова те не трябва да залагат в учебните дисциплини по право, а би трябвало да се споменават мимоходом в другите правни дисциплини. По аргумент от обратното основание - ако биха били заложени, то те биха били пречка за устойчивото развитие и еволюиране на обществото, защото биха били защитавани докрай от юристите, въпреки обществените и политическите нагласи. Не на последно място трябва да се отчита, че за подобни правни знания най-удачни са след-дипломните и професионални обучителни мероприятия <i>за вече практикуващите юристи</i>. Материята по тези курсове е строго специализирана и се разбира само от ангажирани с практикуването ѝ лица. Тази материя с голяма степен на несигурност е подходяща дори и за избираеми и факултативни учебни дисциплини. 5. В чл.11 да се създаде изречение трето със следното съдържание: „Задължително се осигурява възможност за изучаване на латински език“. <i>Мотиви:</i> Много малка част от практикуващите български юристи могат действително да разбират думи или изрази на латински език, камо ли да четат текстове на латински език. Като се има предвид, че нашата правна система е част от континенталните системи на правото, чиито фундамент безспорно е древното римско право и последващите го правни корпуси (които само допреди едва няколко века са били изписвани именно на този език), няма нужда от по-подробна аргументация в тази насока. 6. Разпоредбата на чл.15, ал.3 да придобие следното съдържание: “По време на решаването на казуса студентите могат да ползват всякакви хартиени и електронни помощни материали“. <i>Мотиви:</i> Не е адекватен подход в реална практическа работна среда един действащ юрист да може да ползва каквито желае източници на	Не се приема. Не се приема.	Преценката е по целесъобразност. Противоречи на възприетата концепция.
--	--	---	--

		информация, а по време на изпит да е ограничен само до някои от тях. Целта на който и да е изпит не е да създава затруднения, неудобства и притеснения, а да даде <i>ясна представа на изпитващите и на изпитвания за подготовеността на последния по съответната област на познание</i>, дори и с цената на доказване на бърз, уверен и креативен подход за разрешаване на който и да е казус, чрез постъпване до правилната информация за него. III. По Проекта на Мотиви към Проекта на Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Право“ и професионална квалификация „юрист“ Съобразно горното, в Проекта на Мотиви към Проекта на Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Право“ и професионална квалификация „юрист“ да бъдат отразени всички приети и аргументирани предложения.		
15.	проф. д. ю. н. Райна Николова /Министерство на правосъдието-20 юни 2022 г./	Приветствам и подкрепям инициативата на Министерството на правосъдието на Република България за повишаване на качеството на висшето юридическо образование. На 24.9.2020 г. отправих до Департаментния съвет на магистърска програма „Право“ на Нов български университет (НБУ) предложение да се отбележи 55-та годишнина от рождението на доц. д-р Кристиан Таков с четения. В аудитория 207 на корпус I на НБУ, носеща името му, има много негови слова по общовалидни въпроси от областта на правото. Сред тях са и мнения за висшето юридическо образование в България, като следното: „За преподаването на закона е нужно познание. За преподаването на правото – дух“. Още в деня на своето предложение знаех, че ще посветя участието си в научното събитие на усилието да инициирам професионална дискусия по тази толкова значима тема, а именно: „Висшето юридическо образование – поредното предизвикателство пред правото“. В настоящото становище ще споделя мнението си по този въпрос както в общообразователен контекст, така и от гледна точка на обучението в областта на административното право и административния процес, вземайки повод и от участието си на 17.6.2022 г. в конференцията, организирана от Върховния административен съд под надслов „Административното правосъдие – история, настояще и бъдеще“, като лектор с темата „Юридическото образование в областта на административното право (специална част) и неговото влияние върху административното правораздаване в България“, и научни публикации		

	по тази тема . I. Обща оценка на законодателството Ако сега действащият нормативен административен акт, приет през 1996 г. , може да се охарактеризира като инструмент, обслужващ негативната тенденция на свръхмобилните университетски преподаватели и сравнително прилично определяне на хорариума на различните дисциплини предвид зараждащата се в страната пазарна икономика и сравнително неголям брой административни закони, то този, приет през 2017 г. (отм.) , премахваше задочното обучение по специалността; дисциплината „Административно право и административен процес“ се обособяваше в 3 самостоятелни курса; създаваше се нормативна предпоставка за появата на специализирани магистърски програми и профилиране на учебната подготовка и се въвеждаха други положителни новости след проведена електронна анкета . Личното ми мнение е, че сега направеното предложение е плах опит за промяна. Доста по-скромен от този през 2017 г. И това се дължи на факта, че Министерството на правосъдието не организира поредица от обществени дискусии сред целия преподавателски състав първоначално по трите направления на обучението – публичноправни, гражданскоправни и наказателноправни науки, а накрая – обобщаваща публична среща с ръководителите на юридическите факултети. Ведомството не потърси мнението и на служителите от университетските администрации, ангажирани с провеждането на семестриалните и държавни изпити по право. Именно отсъствието на добра комуникация с професионалната общност е причина и повод да се включи на този сравнително късен етап в обсъждането на проекта на нормативния административен акт с няколко сериозни коментара. II. Оценка на предложенията в проекта на наредба с конкретен характер С проекта на наредба не се постига нужната конкуренция между висшите училища и по-високо качество на обучението чрез използването на бакалавърската и магистърска степен, например. Желаетелите да работят в администрациите на органите на изпълнителната власт или съдебната власт биха се възползвали от бакалавърската степен, а професионалната квалификация „юрист“ биха могли да придобиват магистрите, като така ще се предостави по-голям избор на студентите и ще се стимулира специализацията на университетите. Тази нова концепция за висшето образование даже не е		
		Не се приема.	Въпросът за въвеждането на степен „бакалавър“ освен съществуващата "магистър" в обучението по специалност „Право“ е поставян за дискусия в различни формати през последните години. Надделяващото становище не възприема тази концепция.

	намекната в проекта за наредба, защото не е обсъждана сред професионалната общност. А по тази тема трябва да си дискутира, струва ми се. 1. Видове задължителни учебни дисциплини В кометара по-долу ще прибегна до някои преподавателски похвати, за да изясня някои фундаментални въпроси на висшето юридическо образование по административно материално право и тенденции, свързани с развитието на съвременните обществени отношения, отразени в нормативната уредба; пълноценното включване на българската държава във функционирането на Европейския съюз; въвеждането на новите информационни технологии, улесняващи учебния процес; необходимостта от компенсиране на проблемите, породени от сериозните дефицити на различните видове средношколска грамотност; и други фактори, необходими за прилагане на принципа на върховенство на правото. Развитието на административното специализирано законодателство през годините показва следната тенденция: Броят и видовете нормативни актове в областта на националното специализирано административно материално законодателство (без финансово, данъчно, митническо, валутно) в цифри към 15.6.2022 г. са следните: <table><tr><td>Вид нормативен акт</td><td>брой: 2 956</td></tr><tr><td>законо</td><td>220</td></tr><tr><td>правилници с нормативен характер</td><td>155</td></tr><tr><td>Наредби</td><td>2250</td></tr><tr><td>Инструкции</td><td>200</td></tr><tr><td>Тарифи</td><td>111</td></tr><tr><td>Методики</td><td>20</td></tr></table> Вторичното право на Европейския съюз в материалноправен смисъл допринася допълнително за разрастването на административноправното присъствие в българския обществен живот, както следва: <table><tr><td>Вид акт</td><td>брой: 35 000</td></tr><tr><td>регламент</td><td>около 30 000</td></tr><tr><td>директива</td><td>5 000</td></tr></table>	Вид нормативен акт	брой: 2 956	законо	220	правилници с нормативен характер	155	Наредби	2250	Инструкции	200	Тарифи	111	Методики	20	Вид акт	брой: 35 000	регламент	около 30 000	директива	5 000		
Вид нормативен акт	брой: 2 956																						
законо	220																						
правилници с нормативен характер	155																						
Наредби	2250																						
Инструкции	200																						
Тарифи	111																						
Методики	20																						
Вид акт	брой: 35 000																						
регламент	около 30 000																						
директива	5 000																						

Органите, упражняващи административен контрол/надзор, са:
Органи на изпълнителната власт със специална компетентност (министри) 19
Председатели на държавни агенции 9
Държавни комисии 5
Изпълнителни директори на изпълнителни агенции 32
Административни органи, създадени със закон или постановление на МС, които имат функции във връзка с осъществяването на изпълнителната власт 69
Специализирани териториални органи, създадени като юридически лица с нормативен акт 144
Областни управители с компетентност по 28 специални административни закона 28
Кметове на общини с компетентност по 48 специални административни закона 265
Кметове на райони с компетентност по 48 специални административни закона 35
Общински съвети с компетентност по 33 специални административни закона 265
Общо 871

По официални данни броят и видовете действащи административни режими в Република България са следните:

Административен режим	Административни органи, които се отчитат пред Народното събрание		
	Централни административни органи		
	Териториални административни органи		
лицензионен 95	128	2	
регистрационен	9	221	33
разрешителен 103	262	58	
уведомителен 116	73	4	
удостоверителен	33	233	79
общо: 1449	356	917	176

Целият този обем от информация е систематизиран в учебната литература по следния начин:

Критериите за разграничение на обществените отношения, обект на регулиране от административното материално право – специална част, са взаимствани от конститутивните елементи на държавата: 1) население; 2) територия; 3) държавна власт, която

	контролира/надзирава дейността на гражданите и техните организации със стопанска или нестопанска цел: Административно право на гражданите е съвкупността от административноправни норми, които регулират възникването, упражняването и прекратяването на административните права и задължения на физическите лица по повод осъществяването на държавно управление: Административното териториално право е съвкупност от административноправни норми, които уреждат еднородни и социалнозначими обществени отношения при използването и защитата на сухопътната, водната, подземната и въздушната част от територията на Република България, в качеството ѝ на природен ресурс и обект на собственост, с цел осигуряване на устойчивото развитие на държавата и оптималното съчетаване на интересите на гражданите и обществото: Стопанското административно право е съвкупността от норми, които осъществяват административноправното регулиране на търговската дейност и всяка друга дейност, осъществявана с цел печалба, което се ръководи от принципите на конкуренцията (конкурентно административно право), защитата на индустриалната собственост и стандартизацията на стоките и услугите (изобретателското административно право) и принципите на трудовия пазар (предприемаческо административно право). Критерий за разграничение е естеството на получавания от стопанската дейност резултат: • селскостопански продукт на почвата, на животновъдството, на комбинирано производство на растителна и животинска продукция, на рибарството (арг. чл. 38 от Договора за функционирането на Европейския съюз (ДФЕС) и §1, т. 6 от ДР на Закона за прилагане на Общата организация на пазарите на земеделски продукти на Европейския съюз (ЗПООПЗПЕС); • стока (арг. чл. 173 от ДФЕС и чл. 5 от Закона за данък върху добавената стойност, ЗДДС); • услуга (арг. чл. 57 от ДФЕС и чл. 8 от ЗДДС).		
--	---	--	--

		Аграрното административно право урежда обществените отношения, свързани с растениевъдството, животновъдството, горското стопанство, стопанския лов и риболов, в резултат на които се генерират селскостопански продукти, както и пряко свързани с тези продукти: Индустриалното административно право има за предмет обществените отношения, свързани с производството на стоки и/или преработката на суровини, материали, вещества или компоненти в нови продукти : Административно право на услугите урежда обществените отношения по доставката (всяко извършване) на услуги от промишлен, търговски, занаятчийски характер и от дейности на свободни професии, чието разграничение се съдържа в чл. 57 от ДФЕС: а) Промислени услуги: • Услуги по геоложки проучвания на участъци, свързани с добива на нефт и газ. • Услуги по втечняване и повторно превръщане в газ на природния газ. • Услуги по отводняване (дрениране) и изпомпване на кладенци; вземане на сондажни проби, свързани с добива на нефт и газ. • Услуги по извършването на специализиран ремонт, техническо поддържане и инсталиране на машини и съоръжения. б) Търговски услуги: • Услуги по доставяне на води, канализационни услуги и управление на отпадъци и възстановяване • Транспортни услуги. • Куриерски и пощенски услуги. • Далекосъобщителни услуги. • Туристически услуги. • Банкови, финансови и застрахователни услуги, осъществявани на капиталовите, пенсионни, застрахователни пазари. • Медийни и други услуги, свързани със създаването и разпространението на продукти в областта на т. нар. творчески индустрии: 1. издателска; 2. филмова; 3. медийна; 4. софтуерна. • Услуги по организирането на хазартни игри (услуги на		
--	--	--	--	--

	свободното време). • Услуги, свързани с охрана и разследване. в) Занаятчийски: • Народни художествени занаяти: художествена обработка на кожа; изработване на изделия от кожа; изработване на накити; изработване на изделия от ковано желязо; художествено леене; звънчарство; ножарство; изработване и ремонт на старинно оръжие; везбарство; художествено плетиво; изработване на национални кукли; изработване на художествена керамика; грънчарство; художествена обработка на дърво и дърворезба; изработване на художествени тъкани; гайтанджийство; изработване на национални костюми; изработване и ремонт на български народни музикални инструменти; художествена обработка на камък; бакърджийство (медникарство); изработване на дървени съдове и предмети за бита, копаничарство; ръчно килимарство. • Други: леярство на камбани; изработване на стъклени изделия чрез духане на стъкло; рисуване и гравирание върху стъкло; ръчно книговезване; изработване и ремонт на съвременни музикални инструменти и аксесоари за тях; изработване и ремонт на изделия от мед (бакър) и сплавите ѝ; часовникарство; гравьорство; изработване на камини, кахлени печки; изработване на елементи и монтаж на облицовки на стрехи; покривни работи – редене на керемиди, поставяне на улици, изграждане на комини; коминочистене; тенекеджийство; калайджийство; ковачество; изграждане на кладенци; каменоделство; точиларство; ключарство; бъчварство; коларство; кошничарство, изработване на рогозки и метли; тъкачество (платно, аби, пътеки, черги, китеници и сродни) и мутафчийство; седларство и сарачество; обущарство; шапкарство; въжарство; производство на боза (бозаджийство) и шекерджийство, производство на изделия от захарен сироп; вулканизация; поправка на велосипеди; шивашки услуги; тапицерство; ръчна изработка и ремонт на мебели; ръчна изработка на табели и реклами; фризьорство. г) Дейности на свободните професии: • Упражняват се от експерт-счетоводителите; консултантите; одиторите; адвокатите; нотариусите; частните съдебни изпълнители; съдебните заседатели; експертите към съда и прокуратурата; лицензираните оценители; представителите по индустриална собственост; медицинските специалисти; преводачите; архитектите;		
--	---	--	--

	инженерите; техническите ръководители; дейците на културата, образованието, изкуството и науката; застрахователните агенти; други физически лица. • Услуги в областта на селското стопанство. Нестопанското административно право е съвкупността от норми, които осъществяват административно-правното регулиране на дейността на гражданите, на доброволни и самоуправляващи се организации, създадени с цели от патриотичен, философски, филантропски, образователен, здравен, екологичен, културен, спортен (включително отдих и туризъм), социален характер, както и от стопански субекти, които съдействат за постигането на обществена кауза, установяване на социални контакти, извършвано за удовлетворяване на духовни индивидуални или колективни потребности на гражданите. 1. Административноправно регулиране на обществените отношения в областта на околната среда, свързани с управлението, контрола и опазването на биологичното разнообразие и защитените природни територии и отстраняване на замърсявания на почви, води, въздух на мястото на замърсяването, веднага или впоследствие, с помощта на механични, химични или биологически методи (екологично административно право). 2. Административноправно регулиране на обществените отношения в областта на здравеопазването, свързани с: а) дейността на болници и подобни лечебни заведения по настаняване, диагностика и лечение на хоспитализирани пациенти с различни заболявания; б) медицинските дейности в извънболничната помощ – консултиране и лечение, извършвано от лекари по обща медицина, лекари специалисти и хирурзи, както и практиката на лекари по дентална медицина с общ и специализиран характер и ортодонтски дейности; в) дейност на стационарни заведения, предоставящи професионални здравни грижи за лица с умствени и психични увреждания или заболявания, както и за лица, зависими от наркотични вещества или алкохол; г) трудова медицина във връзка с осигуряването на безопасни и здравословни условия на труд (медицинско административно право). 3. Административноправно регулиране на обществените отношения в областта на социалните грижи, свързани с:		
--	---	--	--

	а) предоставяне на настаняване и персонални грижи за стари хора и лица с физически увреждания, които са с ограничени възможности да се грижат за себе си и/или не желаят да живеят самостоятелно; б) малки комплекси за продължително живеење на пенсионерски общности; в) пансиони, домове и приюти, без здравни грижи (социално административно право). 4. Административноправно регулиране на обществените отношения в областта на държавното и частно образование на всички нива по Международната стандартна класификация на образованието, във всякакви форми и за различни професии и специалности, които обхващат: а) предучилищното образование; б) началното образование; в) прогимназиалното и средно образование; г) образованието след завършено средно образование – включва образование, което е между средното и висшето образование, както и висше образование във всички степени – бакалавър, магистър и доктор; д) неформалното образование извън регламентираната училищна система с общ характер или с професионална насоченост, осъществявано чрез курсове, семинари, обучение на работното място и други форми (образователно административно право). 5. Административноправно регулиране на обществените отношения, свързани с научно-изследователската и развойна дейност по повод извършваните фундаментални и приложни изследвания и експериментални разработки в областта на: а) биотехнологиите; б) естествените, медицинските, селскостопанските и техническите науки, без биотехнологиите; в) хуманитарните науки; г) обществените науки (изследователско административно право). 6. Административноправно регулиране на обществените отношения в областта на културата, свързани с: а) дейности по създаване и представяне на представления на живо като театрални, оперни, оперетни, балетни, циркови и други сценични произведения; б) творчески дейности от областта на литературата и изкуствата; в) дейности на библиотеки и архиви; г) дейности на музеи от всякакъв вид; д) дейности на ботанически и зоологически градини, природни паркове		
--	---	--	--

	и резервати; е) опазване на културно-исторически паметници и забележителности (културно административно право). 7. Административноправно регулиране на обществените отношения в областта на спорта и спортно-туристическата дейност, свързани с: а) дейности по експлоатация на спортни зали, стадиони и други съоръжения за спорт, открити или закрити, само оградени или изцяло покрити, със или без места за сядане и наблюдение, както и организиране и управление на спортни прояви за професионалисти или аматьори от организации, които притежават собствени спортни съоръжения; б) дейности на спортни клубове за професионалисти или аматьори, осигуряващи възможност на членовете си да се занимават със спортни дейности; в) дейности на фитнес и бодибилдинг центрове и зали; г) дейности на организатори на спортни прояви, притежаващи или не собствени спортни съоръжения; д) дейности на индивидуални спортисти и атлети, съдии, рефери; е) дейности на професионални групи (лиги) и управляващите ги органи; ж) дейности, свързани с промотиране на спортни прояви; з) дейности на спортни конни и кучешки бази; и) ползване на обекти за спортен лов и риболов; к) дейност на планински водачи (спортно административно право). 8. Административноправно регулиране на обществените отношения в областта на отбраната, свързани с: а) управление и контрол на дейностите в областта на националната отбрана – въоръжени сили (сухопътни, военноморски, военновъздушни) инженерни, транспортни, съобщителни, разузнавателни, материални и други невооръжени сили; запасни и спомагателни сили на националната отбрана; военна логистика (осигуряване на бойна и друга техника, сгради, имущество, провизии и други); медицински грижи за личния състав по време на учения и подготовка на открито; б) гражданската защита; в) разработване на планове за действие при извънредни обстоятелства и провеждане на обучение и тренировки, в които участват граждански институции и цивилно население; г) изследователската и развойната политика и нейното финансиране в областта на отбраната (военно административно право). 9. Административноправно регулиране на обществените отношения в областта на обществения ред и сигурност, свързани с:		
--	---	--	--

	а) дейности на полицейски сили, финансирани от държавата, редовни и допълнителни (пристанищна и гранична полиция, брегова охрана и други специални полицейски части), вкл. контрол върху безопасността на движението по пътищата, контрол върху режима на пребиваване на чужденци и поддържане на полицейски архиви; б) снабдяване на населението с продоволствие при стихийни бедствия, аварии и катастрофи в мирно време (полицейско административно право). 10. Административноправно регулиране на обществените отношения в областта на правосъдието, свързани с: а) процесуално представителство и юридически консултации от името на държавата; б) ръководство и контрол на охраната на органите на съдебната власт; в) държавните и частните съдебни изпълнители, с нотариусите, съдиите по вписванията и със синдиците; г) международната правна помощ и международното осиновяване; д) управлението на затворите (правоохранително административно право). 11. Административноправно регулиране на обществените отношения в областта на външната политика на държавата, свързани с: а) дейността на дипломатическите и консулските представителства и мисии в чужбина или в службите на международни организации; б) управлението и подпомагането на информационни и културни дейности, предназначени да бъдат разпространявани в чужбина; в) помощ за други страни, предоставяна пряко или чрез посредничеството на международни организации; г) оказване на военна помощ на чужди държави; д) управление на външната търговия, както и финансови и технически въпроси с международен характер; е) дейността на чуждестранните дипломатически мисии и консулски служби на територията на страната (дипломатическо административно право). Въз основа на практическите измерения на нормативната уредба, нейното прилагане от административните органи и достиженията на научната доктрина можем да заключим, че отсъствието от учебния план като задължителна дисциплина на курса „Административно право – специална част“ е НЕДОПУСТИМ пропуск. Изложените аргументи доказват необходимостта от развитието на административното право – специална част като нова учебна дисциплина, която фигурираше в	Приема се частично.	Направени са редакции в хорариумите на дисциплините „Административно право“, „Административен процес“, „Финансово право“, „Наказателно процесуално право“, „Данъчно право и процес“, а дисциплината
--	---	---------------------	--

	наредбата от 2017 г. От задължителното учебно съдържание ОТСЪСТВАТ и други ВАЖНИ курсове, които са предмет на специалната част на финансовото материално право (митническото право с голяма свързаност с Правото на ЕС) и данъчното процесуално право. Отсъства и една изключително съществена и перспективна учебна дисциплина, към чието развитие Министерството на правосъдието има сериозно отношение: юридическата медиация. За задължителния характер на курса „Криминалистика“ едва ли има нужда от пояснение, че разследването в наказателния процес е немислимо без знания в тази сфера на познанието. Образователната подготвеност на бъдещите юристи изисква подобен нормативен подход, който да включва дисциплината в рамките на учебния план. В проекта на наредба на Министерството на правосъдието се съдържа предложение да се въведат две нови дисциплини: „Защита правата на човека“ с хорариум 75 часа и „Организация на правосъдието и правозащитните институции“ с хорариум 75 часа. Моите възражения срещу подобно включване се свеждат до следните аргументи: Наименованието на курса „Защита правата на човека“ насочва към процесуалноправния характер на този институт и най-вече към механизмите (способите, средствата) за закрила на правата на човека. Позиционирането му в края на плана на обучение (21-во място) и след всички процесуални дисциплини ни ориентира към извода, че този курс ще дублира различни процедури, съставна част от изучаваното до този момент в областта на гражданския процес, наказателния процес, административния процес, данъчния процес, административнонаказателния процес. Ако пък се абстрахираме от наименованието и позицията на учебната дисциплина, като приемем, че това е курс, изучаващ материалноправните аспекти (съдържанието) на правата на човека, то тогава сме изправени пред следните възможности: - ще е налице дублиране с материала от областта на международното публично право и конституционното право и по тази причина съм склонна да приема, че има стремеж към неоправдано увеличение на хорариума; - комплексният характер на дисциплината поставя под съмнение кой ще е този гениален преподавател с енциклопедична компетентност, който ще се справи с предизвикателството да преподаде материалноправните измерения на правата на човека от областта на: „Международно публично право“, „Право на Европейския съюз“, „Конституционно		„Организация на правосъдието и правозащитните институции“ е предвидена вече не като задължителна такава в чл. 6, ал. 2 , а като избираема в чл 8, ал. 2. Направени са промени и по отношение на първоначално посочените в чл.8, ал. 2 дисциплини. Хоризонтално обучение е предвидено по отношение на правото на ЕС съгласно чл. 6, ал. 3 от проекта на Наредба.
--	---	--	--

	право“, „Административно право – специална част“, „Облигационно право“, „Наказателно право – особена част“. Интересно хрумване е въвеждането на задължителния курс „Организация на правосъдието и правозащитните институции“. Той е част от конспекта по „Конституционно право“. Ако тази част от материала не се преподава на студентите в някои висши училища от недобросъвестни преподаватели, това не означава, че на нормативно ниво трябва да се допуска повтаряне и хорариумът да се разраства безпричинно. Относно предвидения в чл. 8, ал. 3 списък на задължително включваните в плана избираеми учебни дисциплини имам следните забележки: „Римско частно право“, „Право на интелектуалната собственост“, „Криминалистика“, „Реторика“ с наименование „Техники на вербална юридическа комуникация“ и „Академично писане“ с наименование „Техники на писмена юридическа комуникация“ трябва да получат статут на задължителни дисциплини. Не възразявам следните курсове да бъдат дефинирани като избираеми, включени в учебния план задължителн: „Криминология“, „Банково право“, „Правен режим на държавната служба“, „Правен режим на обществените поръчки“, „Потребителско право“, „Екологично право“, „Правен режим на здравеопазването“, „Правен режим на защита на конкуренцията“, „Правен режим на Вътрешния пазар на Европейския съюз“, „Наказателно-изпълнително право“ и „Юридическа етика“. Предлагам списъкът да бъде допълнен със следните дисциплини: „Общинско право“, „Правен режим на държавната помощ“, „Правен режим на културата“, „Спортно право“, „Полицейско право“, „Военно право“. 2. Хорариум на задължителните учебни дисциплини Когато анализираме хорариума на задължителните учебните дисциплини, трябва да имаме предвид същинското значение, тежест и съдържание на съответния курс, като разсъждаваме ХЛАДНО и пренебрегнем преподавателските професионални пристрастия, насочени към нарастване на броя на часовете. Препоръчително е да мислим и за студентите, не само да се наслаждаваме на собствения си глас и дълбокомислие. За тази цел трябва да сме наясно, че в обучението по специалността „Право“ съществуват три основни стълба: публичноправни науки с		
	Приема частично.	се	Относитими са съображенията, изложени по т.1.

преобладаващото участие на административноправните науки, гражданскоправни науки и наказателноправни науки. Трите основни клона на науката включват както материално право – обща част и специална част, така и процесуални аспекти на това понятие.

През годините преподавателите от гражданскоправните науки са успели някак да наложат в учебния план да доминират курсове от тази сфера на познанието. По никакъв начин не ги упреквам или осъждам. По-скоро споделям болката си, че в рамките на административноправните науки е преобладавала известна пасивност в тази насока.

Гражданскоправните науки са застъпени в предлагания учебен план, както следва: 1) гражданско право – обща част (120 ч.); 2) специалната част: вещно право (90 ч.), облигационно право (165 ч.), търговско право (165 ч.), семейно и наследствено право (105 ч.), трудово право (135 ч.), осигурително право (75 ч.) и 3) гражданско процесуално право (180 ч.) или общо 1030 часа.

На този фон и на споделено по-горе дълго изложение за същността на административното материално право – специална част на административното материално право – обща и специална част по милост са отпуснати 75 ч., а на административния процес, вероятно в т. ч. и административнонаказателния процес цели 90 ч. или общо 165 часа (колкото са часовете, предназначени поотделно за облигационно право и търговско право). Да приемем, че към административноправните науки принадлежат материалноправни отрасли като финансовото право (75 ч.), данъчното право (105 ч.), но от предложения проект на наредба отсъстват митническото право (0) и данъчното процесуално право (0 ч.), та по този повод общият брой часове в този до известна степен изопачен вариант на сумиране и наместване можем да приемем, че достига 340 часа.

По отношение на наказателноправните науки положението е следното: 1) наказателно материално право – обща и особена част (180 ч.) и 2) наказателно процесуално право (165 ч.) или общо 345 часа.

Дисбалансът в предложения хорариум на задължителните дисциплини в проекта на наредба се изразява по следния начин:

Съотношение на курсовете	ГПН	АПН	НПН
1715 часа общо	60%	20% (АПН+ФП+ДП+ДПП)	20%
1465 часа общо	70%	11% АПН	24%

В тесния смисъл на това съотношение Административноправни науки:Гражданскоправни науки:Наказателноправни науки непрофесионалното изготвяне на съдържанието на проекта на наредба

	във връзка с хорариума е очевидно. Толерирането на гражданскоправните науки е във вреда на студентите и не води до постигането на по-високо качество в обучението им. Напротив, влошава го. Как искаме младите юристи да са подготвени за професионалните предизвикателства пред тях по повод функционирането на публичната администрация, да защитават успешно своите права и интереси и да очакваме качествено наказателно преследване, като допускаме подобно непропорционално разпределение на хорариума? Не по-различно е положението относно разпределението на часовете в процесуалните дисциплини, където си изучава истинската тънкость в защита на правата и задълженията: Съотношение на курсовете ГПП АПП ДПП НПП 435 часа общо 40% 21% 0% 39% Обръщам внимание, че административният процес по АПК има и една предварителна фаза – по издаване на административни актове (част от която е и настоящата процедура на обществено обсъждане), с особено значение за законосъобразността на административните актове. Същото се отнася и до фазата по съставяне на акта за установяване на административно нарушение и издаването на наказателно постановление по ЗАНН. Неправилно е тази процесуална дисциплина да се изучава два пъти по-малко от гражданското процесуално право, което няма досъдебна фаза. III. Стандарт относно общия обем хорариум и обхвата на задължителните дисциплини и техния хорариум Установените диспропорции и други фактори показват, че съществува потребност от кардинална промяна на държавните изисквания за придобиване на висше юридическо образование с оглед минимално подобряване на неговото качество в следните насоки: 1. Възприемането на нов учебен календар, включващ есенен семестър (15 учебни седмици и зимна сесия в периода октомври – март), пролетен семестър (15 учебни седмици в периода март – юни и лятна сесия), летен семестър (4 учебни седмици в периода юни – юли). В летния семестър би било полезно да се заложат семинари, правни клиники, кръжоци и други полезни за бъдещите юристи практико-приложни учебни форми и дисциплини. Осъзнавам, че става въпрос за своеобразна „революция“ в съзнанието на академичната общност, но		
		Приема се по принцип.	Направените предложения в тази част могат да бъдат предмет на бъдеща дискусия, тъй като обхватът им като цяло е по-широк от обсъждания акт, което неминуемо предполага нов диалог между компетентните органи и заинтересованите страни. В чл. 8, ал. 2 е добавена дисциплината „медиация“.

това се налага, „защото студентите учат теория, но не знаят как да я прилагат на практика“ (доц. д-р Кристиан Таков).

2. Предложението обучението за придобиване на висше образование по специалността „Право“ на образователната и квалификационна степен „магистър“ да е с минимален хорариум 3 800 учебни часа ми се струва за прекомерно за студентите и затова предлагам минималният хорариум за целия период на обучение да е 3 000 учебни часа, а семестриалният минимален хорариум да е 600 часа.

3. Балансирано разпределение на часовете през целия курс на обучение и използване на ECTS.

4. Забрана да се установяват в учебния план и други задължителни учебни дисциплини освен определените в стандарта. Поради отсъствието на подобни ограничения в учебните програми някои курсове са заложили 2 и 3 пъти под „скрито“ наименование. Нерядко натовареността на студентите е прекомерна.

5. Въвеждане на паралелно тематично изучаването на предмети от областта на публичното право и на частното право. Нека да „пакетираме“ познанието! Например: едновременно да се навлиза в понятията от областта на общата част и специалната част на административното право, гражданското право и наказателното право, както и съчетаването на обучението по обща теория на правото, конституционно право и международно публично право, тъй като те имат структурна и функционална обвързаност.

6. Осмисляне кои курсове трябва да са задължителни. „Митническото право“, „Данъчното процесуално право“, „Административното процесуално право“, „Юридическа медиация“, „Криминалистика“ са подценявани от настоящите текстове на учебния план, както и в направеното от Министерството на правосъдието предложение т. г. Тук възниква и въпросът за съдържанието на курса ИБДП. Той би следвало да е посветен на по-съвременните времеви исторически измерения от развитието на българското законодателство (1879 – 1989 г.) и да получи друго наименование.

7. Създаване на „единна времева карта“ на курсовете. ПЕС се изучава понастоящем в 3-ти, 4-ти, 6-ти, 8-ми, 10-ти семестър. Стандартът трябва да посочва кога се усвоява определен курс предвид научния континуитет на теоретичното познание. Административния процес трябва да се изучава след гражданския и наказателния, защото нормативната уредба съдържа препратки към тези въпроси.

8. Избираемите предмети трябва да се позиционират след задължителния курс, от който произтичат и който доразвиват, а не да го

предхождат заради удобство на преподавателя.

9. Въвеждане на конкретен брой изпити по задължителни курсове в семестъра. Например през есенния семестър по 2 задължителни и 1 избираем курс, а през пролетния семестър – по 3 задължителни и 1 избираем курс.

10. Изпитването като форма на контрол на усвоените знания от студентите предполага някои нововъведения:

10.1. Провеждане на минимум 2 пъти през семестъра (текущо оценяване) на студентите по всички видове курсове. Текущото оценява помага на студентите да полагат равномерни усилия, които да доведат до придобиването на трайни знания.

10.2. Поставяне на изискване задължителните курсове да включват устно оценяване след I курс. Съвременните студенти имат сериозни комуникационни проблеми, които произтичат от дефицити в средното училищно образование. Тази негативна тенденция е характерна не само за България. Юридическата професия изисква умения за отлична вербална комуникация.

10.3. Друг аспект на изпитването се отнася до избираемите дисциплини, за които да се допуска текущо оценяване през семестъра с възможност за освобождаване на студента от оценяване по време на сесията.

11. Създаване на баланс в съотношението административно-правни науки:гражданскоправни науки:наказателноправни науки.

12. Изложените по-горе подробни аргументи доказват необходимостта от развитието на административното материално право – специална част като нова учебна дисциплина, паралелно позиционирана в плана с предметите от гражданското право – специална част и наказателно право – особена част. Както и включването на курсове в областта на митническото право, данъчното процесуално право, юридическата медиация и криминалистиката.

13. Определяне на условие едносеместриалните задължителни курсове да са с хорариум 90 ч., а двусеместриалните – 120 ч.

14. Поставяне на изискване избираемите курсове да са с хорариум 30 ч.

15. Посочване на стандарт некредитните курсове да са с максимален хорариум 45 часа.

16. Студентите трябва да знаят как да изготвят документи (заявления, иски молби, жалби), административни и правораздавателни актове чрез въвеждането на практически курсове.

17. На прага на дипломирането си те трябва да актуализират знанията за държавните изпити, тъй като настъпват законодателни промени в периода между семестриалните и държавни изпити.

18. Материалноправните измерения на правата на човека да бъдат заложени в учебното съдържание хоризонтално в няколко дисциплини, като трябва да се въведе стандарт за тяхното безусловно поне 10% присъствие в учебното съдържание по: „Международно публично право“, „Право на Европейския съюз“, „Конституционно право“, „Административно право – специална част“, „Облигационно право“, „Наказателно право – особена част“. По този начин студентите ще се запознаят в пълнота с развитието и действието на този правен институт в съответните значими области на теорията и практиката.

19. При преподаването на всяка учебна дисциплина, която съдържа въпроси, свързани с правния институт „права на човека“ трябва да съдържа и съответната съдебна практика: на Европейския съд по правата на човека („Международно публично право“), на Съда на Европейския съюз („Право на Европейския съюз“), на Конституционния съд на Република България („Конституционно право“), на административните съдилища и на Върховния административен съд („Административно право – специална част“), на районните, на окръжните, на апелативните съдилища и на Върховния касационен съд („Облигационно право“ и „Наказателно право – особена част“).

20. Въвеждането на изисквания за дигитализация на учебния процес е задължително. След изолацията по време на пандемията в периода 2020 – 2022 г. във висшето образование бяха открити съществуващите, но неизползвани в някои висши училища възможности за електронна форма на обучение и оценяване, които е уместно да бъдат заложени в нормативната уредба, засягаща учебния процес по специалността „Право“.

курс	семестър	дисциплина	изпит	хорариум
I	есенен (Е)	История на българското законодателство	Е	90
	Е	Римско частно право	Е	90
	Е	Избираема	Е	30
	Е	Конституционно право, КП (1/2)	П	60
	Е	Обща теория на правото, ОТП (1/2)	П	60
	Пролетен (П)	КП (2/2)	П	60
	П	ОТП (2/2)	П	60
	П	Международно публично право	П	90
	П	Избираема	П	30
	Летен (Л)	Техники на вербална комуникация	Л	30
общо	годишно	60 ECTS		600

курс	семестър	дисциплина	изпит	хорариум	
II	E	Административно право (АП) – обща част	E	90	
	E	Право на Европейския съюз	E	90	
	E	Избираема	E	30	
	E	Гражданско право (ГП) – обща част (1/2)	П	60	
	E	Наказателно право (НП) – обща част (1/2)	П	60	
	П	ГП – обща част (2/2)	П	60	
	П	НП – обща част (2/2)	П	60	
	П	Финансово право	П	90	
	П	Избираема	П	30	
	Л	Практическо нормотворчество	Л	30	
	Л	Практика в централна администрация или нейна специализирана териториална администрация	Л	некредитен	
	Л	Семинар, кръжок, правна клиника	Л	некредитен	
общо	годишно	60 ECTS		600	
курс	семестър	дисциплина	изпит	хорариум	
III	E	Вещно право	E	90	
	E	Семейно и наследствено право	E	90	
	E	Избираема	E	30	
	E	АП – специална част (1/2)	П	60	
	E	НП – особена част (1/2)	П	60	
	E	Облигационно право, ОП (1/2)	П	60	
	П	АП – специална част (2/2)	П	60	
	П	НП – особена част (2/2)	П	60	
	П	ОП (2/2)	П	60	
	П	Избираема	П	30	
	Л	Практика в териториална администрация	Л	некредитен	
	Л	Семинар, кръжок, правна клиника	Л	некредитен	
общо	годишно	60 ECTS		600	
курс	семестър	дисциплина	изпит	хорариум	
IV	E	Трудово право	E	90	
	E	Право на интелектуалната собственост	E	90	
	E	Избираема	E	30	
	E	Търговско право, ТП (1/2)	П	60	
	E	Гражданско процесуално право, ГПП (1/2)	П	60	
	E	Наказателно процесуално право, НП (1/2)	П	60	
	П	ТП (2/2)	П	60	
	П	ГПП (2/2)	П	60	
	П	НПП (2/2)	П	60	

		П Избираема П 30 Л Практика в прокуратура Л некредитен Л Юридическа медиация Л некредитен Л Криминалистика Л некредитен Л Семинар, кръжок, правна клиника Л некредитен общо годишно 60 ECTS 600 курс семестър дисциплина изпит хорариум V Е Данъчно право Е 90 Е Осигурително право Е 90 Е Избираема Е 30 Е Административно процесуално право, АПП (1/2) П 60 Е Данъчно процесуално право, ДПП (1/2) П 60 П Международно частно право П 90 П АПП (2/2) П 60 П ДПП (2/2) П 60 П Избираема П 30 Л Техники на писмена комуникация Л 30 Л Практика в съд Л некредитен Л Репетиториум по публичноправни науки Л некредитен Л Репетиториум по гражданскоправни науки Л некредитен Л Репетиториум по наказателноправни науки Л некредитен общо годишно 60 ECTS 600 обучение 300 ECTS 3 000		
--	--	---	--	--

	Тъй като изричното посочване на конкретна структура на учебен план (програма) е неприемливо за академичната автономия на висшите училища, предложеният модел може да се използва за целите на подредбата на курсовете в тяхната последователност и хорариум. С въвеждането на стандарт за продължителност на едносеместриалните и двусеместриалните задължителни курсове, ще се постигне известно равновесие в процеса на придобиване на знания и ще се позволи конструирането на адекватна програмна схема. Много важно е бъдещите юристи да знаят как да съставят правни норми („Практическо нормотворчество“). Към настоящия момент те не притежават подобни умения. А това е много важно умение, задължително не само за професионално ангажираните в публичната администрация юристи. Оспорването на нормативни административни актове от страна на гражданите и техните организации изисква знания в тази насока. IV. Държавни изпити и конспектите за тях В разпоредбата на чл. 14, ал. 8, изр. 2 от проекта се казва следното: „При необходимост министърът на правосъдието може да назначи държавна изпитна комисия, в която и двамата хабилитирани преподаватели са външни за съответното висше училище“. Свободната преценка на министъра да определя кога ще назначи изцяло външни на висшето училище преподаватели в изпитната комисия не звучи в съответствие с принципа на правовата държава. За да се избегнат тези и други недоразумения, свързани с организацията на устните държавни изпити, отправям предложение, което ми се струва по-уместно от заложеното в проекта. Издържалите писмения изпит студенти ще се явят на съответния устен изпит в Министерство на правосъдието. Мисля, че няма особен смисъл от практико-теоретичния изпит, провеждан досега от ведомството, който преповтаря държавните изпити. Затова изпитните комисии, назначени със заповед на министъра на правосъдието, ще провеждат държавните изпити на един адрес: гр. София, ул. „Славянска“ № 1 (както досега студентите са идвали за практико-теоретичен изпит). Разходите за командироването на преподавателите от университетите извън столицата и хонорарите на изпитващите преподаватели ще са за сметка на бюджета на Министерство на правосъдието. Командироването също ще се извършва със заповед на министъра на		
		Приема се.	Предложението е заличено от текста на посочената разпоредба.

	образованието, като се извърши съответната предварителна координация относно датите. Избраният начин на провеждане на държавните устни изпити показва известно непознаване на организацията на подобен вид събития и ако остане в този вариант, се страхувам, че няма да проработи, а предстоящата изпитна сесия на студентите ще се провали. Конспектите за държавните изпити също трябва да са предмет на разглеждане от наредбата под формата на приложения. В частта, посветена на публичноправните науки, бих допълнила, че съществува необходимост от включването на въпроси от областта на международното публично право и правото на Европейския съюз, които е редно да бъдат определени от компетентните колеги – преподаватели. VI. Други въпроси В разпоредбата на чл. 2, ал. 7, т. 5 от проекта на наредба се предвижда обучението да осигурява придобиването на практически умения и компетентности за академично писане. Струва ми се, че това условие е задължително в рамките на обучението за придобиване на образователно-научната степен „доктор“, но не и за образователно-квалификационната степен „магистър“. В нормата на чл. 9, ал. 3 от проекта на наредба се казва следното: „Министърът на правосъдието осъществява контрол относно реда на протичане на учебните практики“. И моят въпрос е: как се извършва този контрол? Защото административният контрол (по-точната дума тук трябва да е „надзор“) се упражнява с 2 основни средства – принудителни административни мерки и административни наказания, за да има реален резултат. Тази разпоредба трябва да се прецизира. Уважаема госпожо Йорданова, В заключение ще посоча, че качеството на висшето юридическо образование зависи от възможността студентите да усвоят учебния теоретичен материал, да го осмислят чрез практически занятия, да го затвърдят при последователното му, логическо и многообразно поднасяне. Университетските преподаватели сме призвани да създадем висок и стойностен образователен стандарт и подготвим бъдещите колеги – юристи за тяхната професионална дейност, като се освободим от егоистични личностни пристрастия и професионални деформации. „Защото правоприлагането не може да разчита на гениални проблясъци	Приема частично.	се	Алинея 3 на чл. 9 от проекта на Наредба е заличен.
--	---	------------------	----	--

		и на малцинство от таланти, а му е нужно добро равнище у мнозина“, както убедено вярваше доц. д-р Кристиан Таков. Искрено се надявам, че Вие също заставате зад тази кауза, госпожо министър.		
16.	Представители на академичната общност /Министерство на правосъдието – 23 юни 2022 г./	Въвеждане на учебната дисциплина „Право на информационното общество“ в обучението на студентите по „Право“ в юридическите факултети в Република България (<i>Бележка под линия</i>: Наименованието на дисциплината е условно и е възприето за целите на настоящата позиция. То може да бъде формулирано и се среща като „Право на информационните технологии“, „Дигитално право“, „Право на цифровите технологии“, „Право на информационните и комуникационни технологии“, „Интернет право“, Компютърно право, Информационно право). Публикуваният за обществено обсъждане проект на Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Право“ и професионална квалификация „юрист“ съдържа, без съмнение, някои от най-необходимите и дългоочаквани изменения на изискванията към обучението на студентите по право. Основната потребност от приемане на нова уредба е преди всичко нейната актуализация с оглед на развитието на съвременните обществени отношения, включително чрез обновяване на списъка от задължителни и задължително-избираеми дисциплини, които следва да присъстват в обучението на бъдещите юристи. Същевременно едно от най-значимите предизвикателства пред правото в съвременното общество - цифровизацията на обществените отношения и свързаната с това правна регулация на информационните и комуникационните технологии, остава извън вниманието на предложените за обсъждане нормативни изменения, като причините за това не са ясни. Считаме, че дисциплина като „Право на информационното общество“ е необходимо да бъде включена в списъка със задължителните дисциплини, изучавани в юридическите факултети, с хорариум, позволяващ обхващането на тези сложни и много динамични обществени отношения. Аргументите в подкрепа на настоящата позиция са много. Трансформиращото въздействие на дигитализацията промени изцяло	Приема се частично.	В изброяването на избираемите дисциплини по чл. 8, ал. 2 е добавена нова дисциплина „информационно право“.

начина на социалното взаимодействие. Цифровите технологии като Интернет на нещата, блок веригите /blockchain/, приложенията, изкуствения интелект, роботиката, добавената реалност променят конвенционалното разбиране за виртуалното пространство единствено като средство за цифрово представяне на познатите ни аналогови модели на човешко поведение и общуване. Напротив, възникват изцяло нови модели, които са характерни само за информационното общество, при които липсва възможността за определяне на правния им характер по аналогия с традиционни еквиваленти.

Създаденото чрез технологиите виртуално пространство е логически построена среда, в която взаимодействието между субектите за реализация на субективни права и изпълнение на юридически задължения се осъществява под формата на технологични процеси и в съответствие с предварително зададени критерии /алгоритми/. Тази специфика на правните отношения във виртуалното пространство, глобалният характер на последното и децентрализацията на регулаторните механизми /наличието на правна регулация и саморегулация/ са предизвикателство пред правната наука, законодателството и правоприлагането.

Предизвикателството несъмнено е сериозно и пред юридическото образование, което трябва да отчете фундаменталната необходимост от знания и умения за нов прочит на правото в света на високите технологии.

Поради липсата на подходяща правна подготовка на юристите отговорите на съществени въпроси често се търсят в посока разрешаване на отделни проблеми от частен характер, без разбирането на виртуалното пространство като правно явление и изграждането на единен подход към регулиране на отношенията, развиващи се в него. От тази гледна точка общотеоретичният подход е съществена предпоставка за създаване на унифицирано законодателство /което липсва към настоящия момент/, използване на нормотворческа юридическа техника, „превеждаща” езика на технологиите в разбираеми правила за поведение, както и за разбиране и прилагане на отрасловите нормативни режими.

Практиката безспорно установява необходимостта от задълбочено познаване на правото на информационното общество, като липсата на специалисти /подготвени юристи в публичната администрация/ трайно се определя като пречка за изграждането на електронно управление, както и оказва влияние върху качеството на нормативните актове, където обичаен субект на законодателна инициатива е изпълнителната

	власт. Последното неизбежно влияе на бизнеса в сферата на информационните технологии. Отсъствието на ясна правна рамка и на професионалисти, които биха могли да я създадат и приложат в нормалните бизнес процеси или в рамките на съдебен спор, принуждава редица предприемачи да не изберат България за място за осъществяване на своята дейност. Липсата на готовност сред юристите да предоставят подкрепа за защита на правата на гражданите във виртуална среда се допълва от трудностите, с които се срещат правораздавателните органи. Завършилите юристи търсят самостоятелно възможности за придобиване на знания в множество несистематични обучения извън аудиториите на юридическите факултети или чрез учебни програми в чужбина. Към настоящия момент в българските юридически факултети се разглеждат отделни правни режими /най-вече на електронния документ и електронния подпис/ в рамките на отраслови правни дисциплини, като малките изключения от това правило застъпват основни положения в правото на информационното общество и оставят незапълнена нишата на съвременните технологии и съпътстващите ги правни проблематики. Това е фрагментарен подход, който е доказано недостатъчен, за да формира цялостна представа за информационното общество и механизмите на правна регулация. С оглед посоченото дотук /което не изчерпва всички аргументи/, считаме, че е необходима правна дисциплина, която да предоставя на бъдещите юристи методологичен комплекс за работа в сферата на правното регулиране на отношенията в информационното общество, като отчита и допълва традиционните категории и понятия, въвеждайки ги в новата среда на правното регулиране, саморегулиране и сърегулиране. Въз основа на този методологичен комплекс в дисциплината следва да се включат систематично основни правни режими като идентификация и автентификация, електронни удостоверявания, електронно управление, електронна търговия, големи данни, блок вериги. От не по-малко значение е придобиването на знания за правно-етичните аспекти на климатичните технологии, изкуствения интелект, роботите, биотехнологиите, човешко инженерство и т.н. Въпросът е доколко бъдещата юридическа общност, обучена съгласно наредбата, която се актуализира в момента, ще може да отговори на		
--	--	--	--

		потребностите на обществото в свят на иновации и високи технологии, които стоят в основата на стратегическата визия на Европа за „двоен преход“ и съпътстващото я законодателство в областта на цифровите технологии. Предвид липсата на базови знания, придобити още в юридическите факултети, отговорът не може да бъде положителен. Независимо от това, процесът на цифровизация на обществените отношения е необратим и той налага своя отпечатък върху цялата система на законодателството, правоприлагането и съответно върху развитието на обществото. Изграждането на квалифицирана юридическа общност ще окаже без съмнение положителен ефект върху този процес, а липсата ѝ ще продължи да задълбочава констатираните към днешна дата проблеми.		
17.	Български институт за правни инициативи /Министерство на правосъдието-24 юни 2022/	I. Общ коментар Желанието за осъвременяване на юридическото образование, повишаване на качеството му и създаване на повече възможности за практическо приложение на наученото в рамките на обучението съществуват от дълго време. Последният по-сериозен опит в тази посока беше направен през 2017 г. с предложението за промени в Наредбата, които бяха приети, но поради грешки в преходните и заключителни разпоредби беше създаден правен вакуум, който не позволи нейното прилагане на практика. Това обаче, беше само една от причините. По изследване на БИПИ, което беше проведено сред преподаватели и студенти към тогавашна дата, повечето от тях я определиха като проблематична, прибързана, половинчата и недообмислена. Настоящият екип на Министерство на правосъдието на практика прави втори опит за промяна в Наредбата и усилията му трябва да бъдат оценени и поздравени. Още повече, че този път подходът беше много по-включващ като се даде възможност на всички заинтересовани страни да изкажат мнения и становища, да дадат предложения и да отправят критики. Смятаме обаче, че е необходим по-всеобхватен подход, който да засегне и болезнените въпроси за броя на юридическите факултети в страната; акредитирането на юридическите факултети и необходимостта един преподавател да се зачита ефективно на едно място и обвързването на процедурата по акредитация с процента завършили студенти. Наясно сме, че тези въпроси излизат извън компетенциите на Министерство на правосъдието и обхващат и други		

	законови и подзаконови нормативни актове, но сме длъжни да отбележим, че дори и сегашните предложения за промени в Наредбата да бъдат официално приети, това няма да доведе до разрешаване на гореспоменатите проблеми. От БИПИ се занимаваме с проблематиката на юридическото образование почти от създаването на организацията. Ние направихме първият и единствен до този момента рейтинг на юридическите факултети в страната като още тогава апелирахме за повече прозрачност в работата на факултетите, създаване на по-висока конкурентна среда между тях и даване на повече възможности /обучителни и материални от гледна точка на база/ на студентите. През 2018 г. публикувахме пространен анализ на фундаменталните дисциплини в юридическото образование включително и преподаването на етика. II. Конкретни препоръки По отношение на задочната форма на обучение прави впечатление, че съгласно разписаните в проектонаредбата текстове към момента, тя ще бъде със същия минимален хорариум, който е заложен за редовната форма на обучение. Същевременно не става ясно дали продължителността на задочното обучение ще бъде различна от тази на редовното и в каква посока. Необходимо е прецизиране на текстовете от гледна точка на време, тъй като не може да бъде сложен абсолютен знак на равенство между редовна и задочна форма на обучение. По отношение на разпоредбата на чл. 12, ал: 2 даваща възможност студентите да заменят посещаването на избираеми курсове или практиката с национални, европейски или международни състезания по право, правни клиники, кръжоци и други смятаме, че студентите от различни правни факултети се поставят в неравностойно положение, защото няма създадени гаранции за равното и еднакво реализиране на тази възможност. Наредбата не въвежда изисквания към правните факултети да осигуряват такива дейности - да организират правни клиники (това е само пожелание към тях , тъй като уредбата на чл. 10, ал. 1 гласи, че „Към юридическите факултети на висшите училища може да се създават правни клиники за практическо обучение на студентите по специалността „Право“), да организират кръжоци или да участват в международни състезания (на които участва университетът с		
		Не се приема.	Продължителността на задочната форма на обучение може да продължи според изискуемото предвид посоченият минимум от 5 години и изравненият хорариум с редовната форма.
		Не се приема.	При формулировката на разпоредбите на чл. 12 е съобразена автономията на висшите училища.

	представители, т.е. с отбор, а не група студенти самоинициативно). Съществува реална възможност някои или всички факултети да не осигурят такива дейности, от което следва, че дадената в чл. 12, ал. 2 от Наредбата възможност остава само такава. Създава се едва ли не впечатлението, че уредбата е мислена за конкретни юридически факултети, а не за всички. Би могло да се помисли и за други житейски възможни хипотези. В случай, че факултетът не поддържа правна клиника, но студентът се включи в подобен тип дейност, провеждана от друг субект - например гражданска или съсловна организация, ще бъде ли възможно това негово усилие да се признае със следващите се от това последици - да не се ходи на стаж или да не се посещава избираема дисциплина? Не е посочена и интензивността на участие на студента в дейностите по чл. 12, която е необходима за замяна на стаж или избираема дисциплина - колко посещения на кръжока, колко часа работа в правната клиника са необходими, за да се направи замяната по чл. 12, ал. 1? Кой е отговорен за отчитането на тези часове и присъствия и по какъв начин се случва това? Необходимо е преосмисляне на формулировката на чл. 12, ал. 1 и ал. 2, за да не доведе тя до още по-голямо увеличаване на разликите в качеството на образованието, което получават различните студенти. По отношение на механизма, по който ще се провежда единния казус за допускане до устната част на държавния изпит, имаме съмнения, че ще бъде работещ. Цялата идея за проверка на качеството на обучението и налагането на един минимум на това качество се подрива от обстоятелството, че се допуска изпитът да се провежда в сградата на собствения университет, без да има изискване тези, които ще следят за преписване да са външни лица. Можем да посочим пресния пример с проф. Йонко Кунчев, който тази година си позволи да подсказва на изпита за младши следователи. Може да се предположи, че би имало и други подобни преподаватели, които биха били склонни да „понадуют“ резултатите на студентите си. В сегашният вариант на Наредбата липсва механизъм за предотвратяване на такъв сценарий, който освен, че е вероятен, е и лесен за възпиране - абсолютно необходимо е квесторите да са външни за факултета лица. В противен случай полза от единен писмен изпит почти се обезсмисля. Съмнения повдига и уредбата, според която писменият изпит се проверява от комисията, която провежда устния. Това поставя студентите в прекалено голяма зависимост от членовете на комисията и	Не се приема.	Противоречи на възприетата концепция, която съблюдава академичната автономия.
--	--	----------------------	--

	без преувеличение можем да кажем, че се създава висок корупционен риск. Приветстваме въвеждането на единна писмена част, но апелираме механизма, по който това ще се осъществява, да бъде подобрен сега, а не след време, тъй като дефицитите са видни от сега. По отношение на специализацията - ефективното ѝ провеждане изисква тя да се постави в рамките на основното петгодишно обучение. Специализация само с магистърски програми необосновано увеличава времето, което един юрист трябва да отдели на обучение, за да се специализира в определена област.	Не се приема.	Става въпрос за профилиране, а не за специализацията, която се извършва в рамките на петгодишното обучение.
	Предлагаме да се обмисли още веднъж предложението в Наредбата да се включи разпоредба, която да задължава преподавателите, които провеждат семестриални изпити, да изготвят и да направят публични критериите, по които оценяват, независимо от формата на изпита - писмен, устен или друг. В тези критерии да посочат знанията и уменията, които се цели да бъдат проверени и начина, по който се оценяват те. Това би довело до повече прозрачност при формирането на оценките, би намалило субективизма при оценяването и би помогнало на студентите при подготовката им за съответния изпит. Не на последно място, ще се повиши и качеството на преподаване, тъй като преподавателите биха се въздържали от ноторно известните практики, при които „са пускат“ студентите на изпити само и само да има достатъчен брой студенти, така че факултетът да има необходимия му	Не се приема.	Предложението не е обсъждано в рамките на работната група.

		бюджет. Накрая няколко изречения и за хорариумите. По отношение на Правото на ЕС - увеличаването на хорариума има смисъл, но е от значение какво точно ще се включи в увеличените часове. Смятаме, че тук е мястото, където трябва да се преподава основната уредба на правата на човека - Харта на основните права на ЕК и Европейска конвенция за защита правата на човека. Необходимо е синхронизиране между ПЕС и МЧП. По отношение права на човека смятаме, че трябва да се търси хоризонталният подход и те да бъдат включени както вече беше казано в ПЕС, но и в конституционното право, в наказателния процес и на други места. В посочения по-горе анализ по категоричен начин беше заявено от всички преподаватели, с които БИПИ разговаря, че в ИБДП следва да се включи периодът след 1944 г., защото именно той е от важно значение за разбирането на настоящето развитие на нашата държава и общество. Този период се преподава в много малко факултети, като основната пречка и липсата на подготвени кадри и липсата на учебни материали и помагала, от които студентите да могат да се готвят.	Не се приема.	Хоризонтално обучение е предвидено по отношение на правото на ЕС съгласно чл. 6, ал. 3 от проекта на Наредба. Дисциплината „Защита правата на човека“ е въведена като нова, самостоятелна и задължителна дисциплина в чл. 6, ал. 2.
18.	Преподаватели по Гражданско процесуално право /Министерство на правосъдието-24 юни 2022 г./	Запознахме се с проекта на Наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Право“ и професионална квалификация „юрист“ и мотивите към него, публикувани на интернет страницата на Министерство на правосъдието. В качеството си на преподаватели по учебната дисциплина Гражданско процесуално право и като заинтересовани страни по смисъла на т.3.5. от Частичната предварителна оценка на въздействието, на основание чл. 26, ал.2 ЗНА и в срока за провеждане на обществени консултации предоставяме на Вашето внимание становището си и конкретни предложения, имащи отношение по възложената ни за преподаване специалност: 1. По чл. 6, ал.2 от проекта и предвидения минимален хорариум за задължителната дисциплина Гражданско процесуално право -180 часа Предложението за запазване на минималния хорариум за обучение по една от най-практически приложимите задължителни учебни дисциплини на нивото от 1996 г. намираме за несъответно на прокламираните цели в т.2 от мотивите към проекта за постигане на модерно образование по единни критерии, задълбочена подготовка на		

		студентите, осигуряваща придобиване на теоретични знания и практически умения. Нашият опит показва, че действащият над 25 години минимален хорариум по дисциплината традиционно не достига, за да се обхванат включените в ГПК три самостоятелни защитно-санкционни производства. Към това следва да се прибави необходимостта от обучение по охранителните производства, производства по спорна съдебна администрация на граждански правоотношения, а така също и по отношение на арбитража. Съвременното развитие на гражданския процес и включените в неговата систематика производства, обилната тълкувателна практика на ВКС и необходимостта тя да бъде обхваната при обучението по дисциплината, отговорността към нас като преподаватели да обучим студентите за бъдещата им работа в правоприлагането прави запазването на минималния хорариум на традиционно свързаната с правораздаването и правоприлагането дисциплина Гражданско процесуално право на ниво от 1996 г. неуместно. Известно е, че в някои от юридическите факултети на нея са отделени общо 210 часа, от които 120 часа за лекции и 90 часа за семинарни занятия. Други от факултетите предпочитат да се съобразят с минимално предвидения в Наредбата хорариум. При провеждане на ежегодните анкети в юридическите факултети студентите посочват изрично желанието си отредените за дисциплината Гражданско процесуално право часове да бъдат увеличени. Предлагаме добрата практика за определяне на хорариум от 210 часа (120 лекционни и 90 часа семинарни занятия) да намери своя нормативен израз в проекта, което ще бъде в съзвучие с прокламираните цели студентите да получат задълбочена подготовка, осигуряваща теоретични знания и практически умения посредством самостоятелна подготовка и групови занимания, които да насърчат критичното им мислене, включително по отношение на противоречивата съдебна практика на ВКС, за целите на бъдещата им практическа реализация. Изричната уредба на задължителния минимален хорариум по дисциплината в проекта ще намали рисковете от разлики в нивото на подготовка по Гражданско процесуално право между юридическите факултети поради разлики в хорариума за обучение. С тези мотиви предлагаме минималният хорариум по дисциплината Гражданско процесуално право да бъде 210 часа (120 за лекции и 90 за семинарни занятия)- чл.6, ал.2, т.17 от проекта. 2. По чл. 6, ал.2 от проекта и обособяването като задължителна на дисциплината Граждански изпълнителен процес	Не се приема.	Направени са редакции в хорариумите на дисциплините „Административно право“, „Административен процес“, „Финансово право“, „Наказателно
--	--	--	----------------------	---

		Индивидуалното принудително изпълнение е част от системата на ГПК, но поради недостатъчния хорариум на Гражданското процесуално право и несъобразяването му с новите институти и производства, въведени с действащия ГПК, в рамките на традиционната дисциплина на проблемите на гражданския изпълнителен процес не може да бъде обърнато достатъчно внимание. При това е известно, че изпълнителният процес е изключително обемен и труден, с множество спорни въпроси, за което свидетелстват постановените до момента шест тълкувателни решения на ОСГТК на ВКС за уеднаквяване на съдебната практика по множество противоречиво разрешавани от съдилищата в изпълнителния процес въпроси, както и висящите към момента две тълкувателни дела пред ОСГТК на ВКС по други. Всички въпроси от гражданския изпълнителен процес са включени в конспекта за държавен изпит по гражданскоправни науки, утвърден от министъра на правосъдието. Това изисква осигуряване на задълбочена теоретична и практическа подготовка по дисциплината, за която минималният хорариум на общата дисциплина Гражданско процесуално право не е достатъчен. В някои от юридическите факултети, по примера на Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, гражданският изпълнителен процес е задължителна дисциплина с достатъчен хорариум, който позволява да бъде обезпечена качествена подготовка на студентите, включително чрез семинарни занятия. Доста от възпитаниците на юридическите факултети намират своята практическа реализация в индивидуалното принудително изпълнение, което изисква те да бъдат теоретично и практически подготвени за нея по време на обучението си. Ето защо предлагаме в чл. 6, ал.2 от проекта да бъде направено изменение, като бъде предвидена като задължителна учебната дисциплина Граждански изпълнителен процес с минимален хорариум от 90 часа, от които 60 часа за лекции и 30 часа за семинарни занятия.	Не се приема.	процесуално право“, „Данъчно право и процес“, а дисциплината „Организация на правосъдието и правозащитните институции“ е предвидена вече не като задължителна такава в чл. 6, ал. 2 , а като избираема в чл 8, ал. 2. Дисциплината „Гражданско процесуално право“ е с хорариум 180 часа. Хорариум от 180 часа е предвиден също и за дисциплината „Наказателно право“. 180 часа е най-големият минимален хорариум съгласно действащата наредба и проекта на наредба, където размерът е запазен и за двете посочени дисциплини. Направени са редакции в хорариумите на дисциплините „Административно право“, „Административен процес“, „Финансово право“, „Наказателно процесуално право“, „Данъчно право и процес“, а дисциплината „Организация на правосъдието и правозащитните институции“ е предвидена вече не като задължителна такава в чл. 6, ал. 2 , а като избираема в чл 8, ал. 2. Дисциплината „Гражданско
--	--	---	----------------------	---

				процесуално право“ е с хорариум 180 часа. Хорариум от 180 часа е предвиден също и за дисциплината „Наказателно право“. 180 часа е най-големият минимален хорариум съгласно действащата наредба и проекта на наредба, където размерът е запазен и за двете посочени дисциплини.
19.	Българска асоциация по информационни технологии /Министерство на правосъдието-27 юни 2022 г./	Българската асоциация по информационни технологии (БАИТ) е най-голямата, най-представителна и влиятелна браншова организация в сферата на информационните и комуникационни технологии в България. За постигане на своята мисия, БАИТ работи активно за изграждането на информационното общество в Р. България, както и за развитието на българската ИКТ индустрия. С постоянен интерес следим развитието на обществените отношения в електронна среда, като нашите членове участват в развитието на тези отношения чрез създаването на .услуги и продукти, включително на иновативни решения. Бързото навлизане на цифровите технологии в икономиката и обществото без съмнение влияе върху развитието и конкурентоспособността на българския бизнес. Стратегическите документи на ниво ЕС дефинират конкретни области на политики за въздействие насочени към цифровото бъдеще на Европа. До 2030 г. три от четири дружества следва да използват компютърни услуги „в облак“, големи информационни масиви и изкуствен интелект, над 90 % от МСП следва да достигнат поне базово равнище на цифров интензитет, а броят на стартиращите предприятия в ЕС, достигнали пазарна стойност от 1 милиард щатски долара, (наричани „еднорози“) следва да се удвои. До 2030 г. всички ключови обществени услуги следва да бъдат достъпни онлайн, всички граждани ще имат достъп до своите електронни медицински досиета, а 80 % от гражданите следва да използват електронни решения за установяване на самоличност (eID). Посочените политики се реализират със поредица от законодателни инициативи, които засягат електронна търговия, предоставянето на цифрови услуги и цифрово съдържание, онлайн платформите, онлайн търсачките, които поставят сериозни изисквания към доставчиците с цел защита правата на потребителите. На фона на този изключителен динамизъм, все повече става очевидна		

	липсата на квалифицирани юристи, които да разбират същността на цифровите технологии и възможностите им за пряко рефлекторно въздействие върху обществените отношения. Това води до невъзможност за създаване на качествено законодателство в тази предметна област, както и затруднения на юристите при неговото прилагане /публичен сектор, адвокати, правораздавателни органи/. Правната регулация продължава да се създава директно чрез европейското законодателство или като отговор на признати от съюза приоритети. Дори регулацията на вътрешни за държавата отношения, като електронното правителство, не осигурява безпроблемното ѝ прилагане, което се отразява негативно върху развитието на ИКТ бизнеса. В този контекст, ясно се очертава като необходимост българските ИКТ компании да разполагат с: 1. Ясна и непротиворечива регулаторна рамка в предметната област, която да гарантира предсказуемост, сигурност и устойчивост на нормативите режими и е гаранция за зачитане на правата и свободите на лицата във виртуална среда. 2. Подготвени юристи в областта на цифровите технологии и иновации, изкуствен интелект, големи данни и т.н, което да даде възможност на компаниите в сектора да разчитат на компетентна правна експертиза, както при разработването на нови продукти и услуги и тяхното извеждане на пазара, така и за защита при съдебни спорове. В тази връзка прави впечатление, че в публикувания за обществено обсъждане проект/чл. 6/ не са посочени дисциплини, които да разглеждат взаимодействието между право и технологии. Според нас, базовите познания за информационното общество са абсолютна необходимост за всеки юрист и трябва да се придобиват още в университета. Ето защо, считаме че следва да се предвиди изискване към българските университети да осигурят такова обучение за студентите си по специалност „Право“.	Приема частично.	се	В изброяването на избираемите дисциплини по чл. 8, ал. 2 е добавена нова дисциплина „информационно право“.
--	--	------------------	----	--

		Надяваме се, че предложението ни ще бъде съобразено и ще намери място в окончателния вариант на наредбата.		
20.	Доц. д-р Кремена Раянова, декан на ЮФ в РУ „Ангел Кънчев“ /Министерство на правосъдието-27 юни 2022 г./	На Вашето внимание представяме становище на Юридическия факултет на Русенския университет „Ангел Кънчев“ по отношение на проекта за наредба за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Право“ и професионална квалификация „юрист“, публикуван на официалния уеб-сайт на Министерството на правосъдието. Наредбата трябва да установи минимален стандарт в обучението на студентите по специалност „Право“. В духа на академичната автономия следва да бъде предоставена на университетите, които обучават студенти-юристи, повече самостоятелност при определянето на съдържанието на дисциплините, провеждането на практическото обучение и изпитите, вкл. държавните изпити. На проведено обсъждане във факултета с участието на ръководството и академичния състав, бяха изразени доста мнения по много от разпоредбите на проектонаредбата. По-съществените акценти са по отношение на: а). приема – да се предостави на факултета да прецени приемането на кандидат-студентите, като да се вземат предвид оценките от държавните зрелостни изпити; б). задължителните дисциплини и техния минимален хорариум: - дисциплината „История на държавата и правото“ следва да е „История на българската държава и право“ (с 90 ч., както е сега); - дисциплината „Конституционно право“ да е с повече часове, което да даде възможност да се увеличи тематиката относно устройството и функционирането на съдебната система; - дисциплината „Административно право“ да е с хорариум 90 ч., което да даде възможност за по-широкото изучаване на специалната част; - дисциплината „Финансово право“ трябва да е с повече часове (минимум 105 ч.), предвид обхвата и специфичността на преподаваната материя (цялата система на публичните финанси, управлението и контрола им, вкл. по отношение на средствата от европейските структурни и инвестиционни фондове); - дисциплината „Право на ЕС“ е с твърде много часове при положение, че има изискване във всяка отраслова дисциплина да се включи и приложимото право на ЕС; - дисциплината „Защита правата на човека“ да не е задължителна.	Приема се. Приема частично. се	Избран е Вариант 2. Направени са редакции в хорариумите на дисциплините „Административно право“, „Административен процес“, „Финансово право“, „Наказателно процесуално право“, „Данъчно право и процес“, а дисциплината „Организация на правосъдието и правозащитните институции“ е предвидена вече не като задължителна такава в чл. 6, ал. 2, а като избираема в чл 8, ал. 2.

	В учебните планове традиционно тази дисциплина присъства като избираема. - дисциплина „Организация на правосъдието и правозащитни институции” да не бъде включвана като задължителна. Тази материя се изучава в „Конституционно право”, доколкото обхваща устройството и управлението на съдебната власт. „Правозащитни институции” е твърде широка формулировка и засяга както международни институции, компетентни в областта на защитата на правата на човека, така и организации на организираното гражданско общество. По-удобно е тази дисциплина да бъде избираема. - да няма изброяване на примерни избираеми дисциплини, особено такива, които повтарят задължителни (като напр. „Вътрешен пазар на ЕС” - тази материя би трябвало подробно да се разглежда в дисциплината „Право на ЕС”. Избираемите дисциплини да бъдат определяни от съответния факултет според традицията в юридическото образование и нуждите на практиката. - да няма задължително (избираемо) изучаване на чужд език, а този въпрос да се остави на преценката на факултетите. в). В проектонаредбата е предвидено ненужно изискване към очакваните умения (няма посочване на знания) и компетенции (напр. изготвяне на искиви молби, но не и на жалби), които иначе са част от учебната документация по учебните планове (професионална характеристика), а и във всяка учебна програма на отделните дисциплини се посочват и знанията, уменията и компетенциите, които дисциплината развива). г). Гост-преподавателите да не бъдат ограничени да водят до 1/10 от хорариума на отделна дисциплина. Това следва да е по решение на факултета, съгласно вътрешните правила на университета. Да не се пресича възможността за отделни дисциплини да се определят хонорувани преподаватели – такива могат да бъдат и специалисти от практиката, с оглед засилване на практическото обучение.	Не се приема. Не се приема.	Като акт, регламентиращ единните държавни изисквания по отношение на специалност от регулираните професии, не считаме за ненужно посочването на умения и компетенции, които се очаква да бъдат придобити от студентите. Преценката е по целесъобразност.
--	--	---	--

		д). регулирането на задочно обучение – следва да има връзка и съизмеримост на обучението в редовна и задочна форма (напр. 50% от хорариума за редовно обучение, предвид завишаването на общия хорариум за специалността); е). учебната практика – тя да не е четири, а да остане две седмици; да не е по „дисциплини, изучавани през съответната година“, а по юридическа насоченост (гражданскоправни, наказателноправни и публичноправни науки - за последната, да не е само в администрация на изпълнителната власт, но и в административните съдилища); организацията и провеждането ѝ да е ангажимент на съответния факултет, без необходимост от нарочно сключване на споразумение с институцията или администрацията, в която ще се провежда практиката; ж). държавните изпити – в държавните изпитни комисии да се включват, освен хабилитираните лица, само представители от съдебната власт (не и на адвокатурата); комисии да не се назначават от министъра, а от ректора на висшето училище; държавният изпит да не е „национален“, а да се провежда по единен конспект за всички висши училища; да няма нарочна комисия за подготовка на казуса, както и методически указания за разработването му (напр. решение на последна	Не се приема. Приема частично. Не се приема.	Хорариумът на редовна и задочна форма на обучение е еднакъв съгласно чл. 5 от проекта на Наредба и при липса на изричен текст, предвиждащ друго за задочната форма. Направена е редакция в разпоредбата на чл. 9 от проекта на Наредба, като е предложено учебната практика да се провежда за не по-малко от 40 часа годишно. Противоречи на възприетата концепция. Не споделяме тезата за засягане на академичната автономия.
--	--	---	---	---

		инстанция, по което няма противоречива съдебна практика), а тези въпроси да се оставят на преценката на съответните държавни изпитни комисии, определяни от висшите училища. Централизацията на държавния изпитен процес и концентрацията на правомощията в министъра на правосъдието е ненужна и не би гарантирала качество на юридическото образование. Изводът на нашите колеги е, че твърде много се концентрират правомощия в министъра на правосъдието, с което се засяга академичната автономия. Юридическите факултети имат достатъчно дълго изградена традиция в организирането и провеждането на обучението по специалността „Право“, за да могат добросъвестно и качествено да гарантират високо равнище на подготовка на бъдещите юристи. Юридическият факултет на Русенския университет „Ангел Кънчев“ от 30 години активно участва в утвърждаването на юридическото образование в България. Според нас, стъпките в реформирането му трябва да се правят изключително внимателно и с активното участие на всички факултети в страната. Затова сме отворени за диалог и съдействие в подготовката на новата правна уредба на единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалността „Право“.		
--	--	--	--	--